

Inventarisatie initiatieven rond vroegselectie

O&A/5245-D/09-727
December 2009

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Inhoud

Inventarisatie initiatieven rond vroegselectie	5
Aanleiding	5
Probleem	5
Het curriculum	5
Onderzoeksopdracht	6
Onderzochte initiatieven	7
Werkwijze en leeswijzer	7
Bevindingen per categorie initiatieven	8
Algemene bevindingen	13
Bijlagen	15
Bijlage 1: Inhoudsopgave beschreven initiatieven	17
Bijlage 2: Kopklas	21
Bijlage 3: Kansklas	51
Bijlage 4: Juniorcollege	75
Bijlage 5: Innovatieve scholen	87
Bijlage 6: Zaterdagschool	95
Bijlage 7: Voormalige middenschool en traditioneel vernieuwingsonderwijs	97

Inventarisatie initiatieven rond vroegselectie

De Onderwijsraad heeft van de staatssecretaris van onderwijs, Marja van Bijsterveldt, de opdracht gekregen een advies uit te brengen rond de problematiek van vroegselectie in het voortgezet onderwijs. Dit advies wordt verwacht in december 2009. De Onderwijsraad heeft SLO gevraagd een inventarisatie te maken van initiatieven die zich richten op vermindering van de negatieve effecten van vroegselectie; dit naar aanleiding van een gesprek over een internationaal georiënteerd literatuuronderzoek van SLO over deze problematiek.¹

Aanleiding

Onder vroege selectie wordt hier verstaan dat scholen voor voortgezet onderwijs op basis van gevalideerde testgegevens en advies van de basisschool leerlingen bij binnenkomst selecteren en plaatsen in een onderwijssoort voor voortgezet onderwijs. Uit onderzoek is bekend dat twee factoren cruciaal zijn voor optimale benutting van talenten: het moment van selectie en de flexibiliteit van het stelsel². In vergelijking met andere Europese landen wordt het Nederlands onderwijssysteem gekenmerkt door een relatief vroege selectie voor een leerroute in het voortgezet onderwijs, waarbij wel een gedeeltelijke correctie mogelijk is door op- of afstroming en stapeling van diploma's. Het nadeel echter van een leerroute met stapelen is de lange verblijfsduur in het onderwijs, uitvalrisico en demotivatie van de leerling.

Probleem

Vroegselectie van leerlingen blijkt in het nadeel uit te pakken van achterstandsleerlingen, allochtoon en autochtoon. Op het moment van selectie presteren zij minder dan dat op grond van hun intellectuele capaciteit kan worden verwacht. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen een categorie leerlingen die zich nog onvoldoende heeft ontwikkeld (de zogenaamde laatbloeiers) en een categorie leerlingen die te maken heeft met een ernstige taalachterstand (achterstandsleerlingen). De Onderwijsraad heeft SLO verzocht een inventarisatie te maken van initiatieven die gericht zijn op het verminderen van de negatieve effecten van vroegselectie. Welke doelen beogen deze aanpakken, wat zijn de effecten, de belemmeringen en de mogelijkheden? Daarbij is de raad ook geïnteresseerd in hoe scholen binnen dergelijke settings de instructie en interne differentiatie organiseren en ervoor zorgen dat iedere leerling aan zijn trekken komt.

Het curriculum

De problematiek van vroegselectie wordt door SLO vanuit een leerplankundige invalshoek benaderd. Het eerder genoemde literatuuronderzoek van SLO laat zien dat er naast invoering van een vorm van gedifferentieerd onderwijs ook andere wegen zijn om de leerling op de juiste plek te krijgen. Cruciaal blijkt te zijn het aantal onderwijsjaren alvorens de selectie plaatsvindt, dus niet zozeer de leeftijd. Er blijkt zelfs een evenredig verband te bestaan tussen het aantal

¹ SLO. Augustus 2009. Elke leerling op de juiste plek (werktitel). Eigen literatuuronderzoek SLO naar vroegselectie en comprehensive onderwijs in Nederland en enkele andere landen. J.E. Bron, D. Klein, R. Leyendecker.

² Brief Tweede Kamer d.d. 17 maart 2009. VO/OK/2009/107529.

jaren onderwijs waarna selectie plaatsvindt en de instroom in een academische vooropleiding (havo/vwo). In Frankrijk en Zweden worden de leerlingen na 12 jaar onderwijs geselecteerd, in Nederland na 8 jaar onderwijs. Achterstandsleerlingen weten in deze landen de extra onderwijsjaren te benutten voor het inhalen van hun taalachterstand. Zij blijken hierdoor met minder omwegen en met meer succes deel te nemen aan het hoger onderwijs³.

Van belang in dit verband is ook de bevinding van CINOP dat er geen aanwijzingen zijn dat er sprake is van systematische, substantiële onder advisering van leerlingen van allochtone afkomst. Het advies van de basisschool is vooral afhankelijk van de prestaties voor taal, lezen en rekenen⁴. Naast uitstel van het selectiemoment en vergemakkelijking van de doorstroom (bijvoorbeeld doorlopende leerlijnen, afstemming in de exameneisen, de mogelijkheid van examens doen op verschillende niveaus, afspraken tussen scholen) lijkt er een derde weg te zijn om de leerling op het juiste niveau deel te laten nemen aan het onderwijsproces: dit zijn de initiatieven die zich richten op het verminderen van de taal- en leerachterstand.

Het is de taalachterstand, en in mindere mate de achterstand met rekenen, die de achterstandsleerling belemmert in zijn schoolloopbaan. Het bemoeilijkt een juiste selectie, verlengt zijn schoolloopbaan en veroorzaakt meer kans op uitval. Een eerdere start met onderwijs of een later selectiemoment stelt de achterstandsleerling in de gelegenheid zijn taalachterstand weg te werken en vergroot de kans dat hij direct op de juiste plek in het onderwijs terecht komt. Het succes van vroeg- en voorschoolse educatie en extra tijd door schakelklassen en kopklassen bevestigt dit beeld (ITS/Kohnstamm)⁵.

Onderzoeksopdracht

Om niet te verzanden in de vele initiatieven die zijn genomen om specifieke doelgroepen te bedienen, al of niet binnen het bestaande curriculum, is de onderzoeksopdracht als volgt gedefinieerd:

Er wordt onderzoek verricht dat leidt tot inventarisatie en een korte beschrijving van initiatieven die bijdragen aan het verminderen van negatieve effecten van vroegselectie in het voortgezet onderwijs. Daarbij zijn de volgende criteria gehanteerd.

- De initiatieven hebben als doelgroep leerlingen met een (taal)achterstand waarvan het leerpotentieel niet optimaal wordt benut (presteren onder het vermogen).
- Het betreft de leerperiode tussen het moment van selectie voor het voortgezet onderwijs en de plaatsing in de bovenbouw voortgezet onderwijs (de leerling is voorgesorteerd maar nog niet definitief geplaatst in het onderwijssysteem).
- Initiatieven die als doel hebben het wegwerken van (taal)achterstanden of die zich richten op een betere doorstroming.

Enkele van de initiatieven worden nader uitgewerkt.

³ NICIS. Mei 2009. *Valkuilen en springplanken in het onderwijs. Tweede generatie Turkse jongeren in Europa vergeleken*. M. Crul, A. Pasztor, F. Lelie, J. Mijs en Ph. Schnell.

Instituut voor Migratie en Etnische Studies (IMES), Universiteit van Amsterdam. Juni 2009. *De lange route in internationaal vergelijkend perspectief. Tweede generatie Turkse jongeren in het onderwijs in Nederland, België, Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk, Zwitserland en Zweden*. M. Crul, A. Pasztor, F. Lelie, J. Mijs en Ph. Schnell.

⁴ CINOP en REGIOPLAN. Oktober 2008. *Doorstroom en stapelen in het onderwijs*. dr. B. Dekker, dr. W. van Esch, drs. H. van Leeuwen, drs. P. Krooneman.

⁵ ITS/SCO-Kohnstamm. *Inrichting en effecten van schakelklassen. Resultaten van het evaluatieonderzoek schakelklassen in het schooljaar 2007/08*. L. Mulder, A. van der Hoeven, H. Vierke, I. van der Veen, D. Elshof.

Onderzochte initiatieven

Op basis van bovenstaande criteria zijn de volgende initiatieven onderzocht.

1. Kopklas
2. Talentklas
3. Juniorcollege
4. Havo-kansklas en vmbo/tl-kansklas
5. Innovatieve scholen o.a. projecten 'durvendelendoen'
6. Zaterdagsschool
7. Summer course
8. Huiswerkklass
9. Weekendschool
10. Oud-middenschoolen en traditioneel vernieuwingsonderwijs zoals Dalton, Montessori en Vrije School.

Werkwijze en leeswijzer

De doelstellingen van de Lissabonakkoorden hebben bewerkstelligd dat er veel initiatieven zijn genomen om hoogbegaafden en getalenteerde leerlingen beter te bedienen. Daarnaast heeft het ook geleid tot initiatieven die in zijn algemeenheid tot doel hebben meer leerlingen in het hoger onderwijs te krijgen. De ambitie en ook de gekozen oplossingen en instrumenten komen soms overeen met initiatieven die zich specifiek richten op de achterstandsléerling; maar het betreft wel verschillende doelgroepen met een verschillende problematiek.

De inventarisatie is allereerst vormgegeven op basis van intensieve zoekacties op internet. Ten tweede is gekeken naar de initiatieven waarover is gepubliceerd of die onderdeel uitmaken van grotere projecten, zoals het innovatieproject van de VO-raad 'durvendelendoen' of zijn opgenomen in de reeks 'portretten' van Onderbouw VO. Tenslotte is kritisch gekeken naar bestaand materiaal over de voormalige middenschoolen en de traditionele vernieuwingschoolen zoals schoolen voor Dalton- en Montessorionderwijs en de Vrije Schoolen. Dit zijn schoolen die over het algemeen werken met een meerjarige brugklas. Al snel kon hier een selectie worden gemaakt; onderzocht zijn alleen de schoolen die specifiek beleid voeren op de problematiek van vroegselectie. Daar waar nodig is voor de nadere beschrijving ook gebruik gemaakt van telefonische interviews. Gelet op de korte onderzoekstijd is niet met zekerheid te zeggen dat de inventarisatie limitatief is. Ook heeft deskresearch zijn beperkingen waardoor niet altijd alle leerplankundige elementen even goed konden worden ingekleurd.

Bij de inventarisatie en de nadere beschrijving is een standaardformat gebruikt waarin leerplankundige aspecten zijn opgenomen, zoals: visie, rol leraar, leeractiviteiten, lesmateriaal, tijd, kosten, groepsorganisatie etcetera. Afhankelijk van de beschikbare informatie heeft dit op de verschillende leerplankundige aspecten in meer of mindere mate bruikbare informatie opgeleverd (zie bijlagen). Op basis van de totale inventarisatie is een keuze gemaakt en zijn in iedere categorie één of meerdere initiatieven nader beschreven. De nader beschreven initiatieven zijn of kenmerkend voor hun categorie of wijken juist af binnen hun categorie door een opvallende of veelbelovende aanpak. De nadere beschrijvingen gaan in de bijlagen vooraf aan de algemene beschrijvingen.

In een eerder advies heeft de Onderwijsraad al vastgesteld dat investeren in onderwijs op maat loont.⁶ Maatwerk kan de vorm aannemen van onderwijsintensivering, extra leertijd en extra leerstof, en van combinaties hiervan. Deze kunnen zowel binnen de klas als buiten de klas

⁶ Onderwijsraad. Februari 2007. Presteren naar vermogen. *Alle talenten benutten in het funderend onderwijs.*

worden toegepast en in de school of daar buiten. Alvorens over te gaan tot een beschrijving van enkele algemene bevindingen per categorie initiatieven hebben wij de initiatieven geplaatst in een model dat de Onderwijsraad in 2007 heeft geïntroduceerd.

	Binnen klas	Binnen school	Buiten school
Grotere onderwijsintensiteit	Juniorcollege Vernieuwingsscholen Middenschool Innovatieve scholen Kansklas	Kopklas Huiswerkklas	Zaterdagschool Summer course
Extra leertijd		Kopklas Huiswerkklas Middenschool	Zaterdagschool Summer course
Extra leerstof	Brede brugklas	Kopklas	Zaterdagschool Summer course

Bevindingen per categorie initiatieven

1. Kopklas

De ongeveer 20 kopklassen die nu in Nederland operationeel zijn boeken goede resultaten. Leerlingen scoren ongeveer 10 punten hoger op de Cito-toets door een extra jaar onderwijs met veel aandacht voor taal. Dit geeft hen toegang tot onderwijs op mavo-, havo- of vwo-niveau. Leerlingen kunnen zich doorgaans goed handhaven in het voortgezet onderwijs mits ze er hard voor blijven werken en ook zelf blijven investeren. Naar de kopklas is al veel onderzoek gedaan, hier wordt in de bijlagen nader op ingegaan.

Kenmerken

1. Groepering: de kopklassen zijn allemaal kleinschalige initiatieven met groepen tot maximaal 15 leerlingen per klas. Deze kleine groepen maken het mogelijk om maatwerk te leveren. Het biedt leerlingen bovendien een veilige sociaal-emotionele setting waarin zij tot prestaties kunnen komen.
2. Selectie: de kopklassen hebben allemaal een uitgebreide selectieprocedure waarin niet alleen de capaciteiten van de leerling, maar ook motivatie en betrokkenheid van de ouders van belang zijn. Een scherpe selectie op deze leerlingkenmerken draagt waarschijnlijk ook bij aan het succes van de kopklas waarin een hoog percentage doorstroomt naar vmbo-tl, havo of vwo.
3. Docent: een belangrijke factor is de docent van de kopklas die hiervoor speciaal geselecteerd is. Deze docent heeft in veel gevallen een ruime ervaring in groep 8 van het basisonderwijs, specifieke deskundigheid op het gebied van taal en affiniteit met de doelgroep die grotendeels bestaat uit allochtone leerlingen.
4. Inhoud: het curriculum wordt gekenmerkt door de aandacht voor taalonderwijs (70-80% van de tijd wordt hieraan besteed), de afgestemde leeractiviteiten en materialen/methoden om met deze leerlingen de leerdoelen te halen. In de scholen is in meer of mindere mate het gehele curriculum opgezet volgens de ideeën van taalgericht vakonderwijs. Een ander aspect dat hierin meespeelt is dat de leerlingen en de docent heel doelgericht werken: er moet gescoord worden op de Cito-toets in februari.
5. Kosten: de extra kosten die gemoeid zijn met de kopklas worden door extra financiering vanuit de onderwijsachterstandmiddelen betaald. In de variant van de topklas zijn de kosten beperkter omdat de leerlingen geen heel extra jaar volgen, maar 'gewoon' onderdeel uitmaken van een brugklas en 2 ochtenden investeren in taalonderwijs. Leerlingen stromen in de topklas door naar mavo 2. Zie bijlage: nadere beschrijving Zwijndrecht.

Onze inventarisatie heeft een aantal vragen opgeroepen of niet beantwoord.

- Wat is de invloed van de te onderscheiden leerplankundige elementen op de resultaten en effecten van de kopklas?
- Wat zijn de kosten/baten van de *kopklas* vergeleken met de *topklas* als je het concept, het kostenplaatje en de opbrengsten voor de leerlingen in ogenschouw neemt?
- Selectie op basis van capaciteiten, motivatie en dergelijke. Het is onduidelijk in hoeverre de kopklas succesvol zou zijn zonder dergelijke selectie.

2. Talentklas

Talentprojecten richten zich veelal op excellerende leerlingen of op creatieve talenten en vallen daarmee dus buiten het onderzoekskader. De beschreven talentprojecten die wel binnen het onderzoekskader leken te vallen, bleken bij nadere beschouwing onder te brengen bij andere initiatieven zoals de kopklas of de havo-kansklas. Zie voor meer informatie over de talentklas het onderzoek *Uitblinken op alle niveaus* (Bakker, Kat, Rovers, Schilt-Mol en Vijfeijken, 2009).

3. Juniorcollege

Bij een juniorcollege is de onderbouw- of brugklaspopulatie geconcentreerd op één locatie. De reden hiervan is de veiligheid en de kleinschaligheid, maar ook uitstel van het selectiemoment wordt als reden opgevoerd. Er zijn acht juniorcolleges gevonden en beschreven. Het is niet uitgesloten dat er nog meer van dergelijke initiatieven zijn, al of niet onder deze naam. Hoewel de initiatieven van elkaar verschillen, zijn er ook overeenkomsten zoals dakpanbrugklassen, verlengde brugperiode, vaste klas en vast docententeam en een grote rol voor de mentor. Naast deze juniorcolleges is er ook nog een ander initiatief dat zich juniorcollege noemt. Het gaat dan om lessen op de universiteit voor excellente leerlingen, gericht op ICT en techniek. Dit om leerlingen al vroeg voor deze sectoren te interesseren. Dat valt echter buiten de kaders van deze inventarisatie.

Onze inventarisatie heeft een aantal vragen opgeroepen of niet beantwoord.

- Leidt de aanpak daadwerkelijk tot een hogere doorstroom van leerlingen, houden leerlingen dat ook vol? Wat zijn dan de kernpunten in het concept die daartoe leiden?
- Zijn leerlingen met een (taal)achterstand ook gebaat bij dit kleinschalige en veilige begin van de middelbare school?

4. Kansklas havo en vmbo-tl

Dit zijn initiatieven waarbij leerlingen het eerste of de eerste twee jaar van hun opleiding in een gemengde klas zitten, waarbij ze de kans krijgen te bewijzen dat ze het hogere niveau aan kunnen. Varianten op de kansklas zijn de opstroomklas, de dakpanklas of de verlengde brugklas; deze begrippen worden in de praktijk door elkaar gebruikt. Hoewel de kansklas, meer dan de doorsnee opstroomklas en dakpanklas, zich lijkt te richten op de leerling met een leerachterstand en specifiek beleid voert op het bevorderen van de opstroom van leerlingen. Daarom is ervoor gekozen de kansklas wat uitgebreider in beeld te brengen.

De website- en schoolgidsanalyses hebben geleid tot een beschrijving van de leerplankundige kenmerken van de kansklassen per school, voor zover daarover informatie op de website is gevonden. Vanuit deze beschrijvingen per school is een algemene beschrijving van het initiatief gegeven, zowel voor de havo- als voor de vmbo/tl-kansklas. Ook is er op basis van de algemene beschrijvingen gekozen voor één school om een uitgebreider profiel van te maken, dat betrof het Pantarijn. De keuze voor Pantarijn is gemaakt omdat dit een school is met zowel een havo- als een vmbo/tl-kansklas, waardoor een vergelijking kon worden gemaakt. Bovendien was over deze school veel documentatie beschikbaar.

Kenmerken havo-kansklas

1. Doelgroep: leerlingen bij wie het advies nog niet duidelijk is of het advies van de basisschool en de Cito-toets elkaar tegenspreken. De leerlingen hebben de potentie om in twee jaar door te groeien naar havo-niveau.
2. Inhoud: er zitten wat verschillen tussen de kansklassen. Allereerst is het uitgangsniveau de ene keer havo-niveau de andere keer vmbo/tl-niveau. Daarnaast worden er bij de scholen soms extra uren gegeven in de vakken Nederlands, wiskunde (en Engels) die als bepalend voor de doorstroom gezien worden.
3. Leeractiviteit: sommige scholen besteden extra aandacht aan studievvaardigheden en studiehouding.
4. Leraar: van de leraar wordt verwacht dat hij de leerlingen intensief begeleidt, alles gericht op opstroom.
5. Materiaal: de methode van de kansklas en de havo is meestal op elkaar afgestemd.
6. Locatie: wanneer er sprake is van aparte locaties voor havo en vmbo verschilt het per kansklas of deze op een vmbo- of een havolocatie wordt gegeven. Wel is er dan vaak sprake van contact in de vorm van gemeenschappelijke docenten of doordat leerlingen enkele uren of dagen per week les krijgen op de andere locatie.
7. Tijd: de meeste kansklassen nemen twee jaar in beslag binnen de reguliere onderwijstijd. Daarna wordt de niveaukeuze definitief gemaakt.
8. Toetsing: de meeste kansklassen werken met een systeem waarbij leerlingen per toetsingsmoment twee cijfers krijgen: op vmbo/tl- en op havo-niveau.

Kenmerken vmbo/tl-kansklas

1. Doelgroep: leerlingen met de capaciteiten en ambitie om een theoretische opleiding te doen. Hierbij telt het advies van de basisschool sterk mee.
2. Inhoud: over het algemeen volgen de leerlingen in de kansklas naast het reguliere programma een aangepast programma. Iedere school heeft hier een eigen variant in. Over het algemeen gaat het om de volgende punten:
 - Er is een verschil in insteek of er vanuit het hoogste niveau lesgegeven wordt en er deficiënties (met name op het gebied van taal en rekenen) extra aandacht krijgen. Of dat er op het laagste niveau lesgegeven wordt en dat leerlingen die het aankunnen extra verdiepingsstof krijgen.
 - Er zijn scholen waarbij er extra aandacht is voor het aanleren van een juiste studiehouding, waarbij bijvoorbeeld wordt gewerkt aan een huiswerkattitude en het aannemen van een proactieve leer-/werkhouding.
3. Leraar: wordt geacht gedifferentieerd les te geven.
4. Tijd: de meeste kansklassen hebben een verlengde brugperiode tot twee jaar.
5. Selectie: er is één kansklas (in Amsterdam) waarbij de leerlingen in het eerste jaar door gemiddeld een acht of hoger te halen en de juiste werkhouding te tonen kunnen laten zien dat ze geschikt zijn voor de kansklas, waar zij dan in het tweede jaar naar door kunnen stromen. Na het tweede jaar vindt de definitieve determinatie plaats.
6. Toetsing: leerlingen krijgen toetsen of cijfers (dat verschilt per school) op twee niveaus.

Onze inventarisatie heeft een aantal vragen opgeroepen of niet beantwoord.

- Kansklassen en Juniorcolleges lijken in de praktijk sterk op elkaar, met name omdat beide initiatieven uitgaan van een verlengde brugperiode waarin leerlingen langere tijd de kans krijgen zich optimaal te ontwikkelen voordat de definitieve determinatie plaatsvindt. Het grootste verschil is dat de leerlingen zich bij een juniorcollege op een aparte locatie bevinden. Is die variabele bepalend in het succes van het initiatief?
- Een gewone brugklas of dakpanklas onderscheidt zich van de kansklas.

5. Innovatieve scholen

Nederland kent vele innovatieve scholen of scholen met innovatietrajecten. Niet alle innovatieve scholen hebben een uitgesproken visie op vroegselectie. Veel van de initiatieven vallen onder de vlag van het innovatietraject van de VO-raad 'durvendelendoen', andere hebben zich ontwikkeld in het kader van de Vernieuwde Onderbouw en zijn beschreven in de 'onderwijsportretten'. Daar waar de initiatieven voldoen aan onze onderzoekscriteria zijn zij opgenomen in de beschrijvingen. Een aparte vermelding verdient het Johan de Witt College in Den Haag. Deze instelling voert actief beleid om de negatieve effecten van vroegselectie tegen te gaan en geeft daarbij onderdak aan verschillende initiatieven. Overigens moet gezegd dat Johan de Witt meerdere vestigingen kent en de initiatieven niet op alle locaties worden geïmplementeerd. Een ander opvallend initiatief is Pieter Jelles Impulse, dit initiatief is ook nader bestudeerd en opgenomen als 'nadere beschrijving'.

6. Zaterdagsschool

De zaterdagsschool is een initiatief in Den Haag door een aantal samenwerkende organisaties: Nova College (onderdeel van Johan de Witt), welzijnsorganisaties en het project Krachtwijken. Dit loopt nu twee jaar en telt ongeveer 130 leerlingen, kosten € 160.000,- per jaar, dit wordt bijeengebracht door de organisaties; voor de leerling zijn er geen kosten aan verbonden. De zaterdagsschool lijkt zich net als *de brede school* en *de zomerschool* te richten op een breed publiek van zowel jongeren als volwassenen. Het programma heeft zowel educatieve als recreatieve onderdelen, bijvoorbeeld huiswerk-bijspijker cursussen en muziek en theater (www.bredeschool.nl, www.jwc.nl).

Er zijn geen andere voorbeelden van de zaterdagsschool gevonden.

Wel zijn er opleidingen die zich zaterdagsschool noemen, maar die bieden een specifieke opleiding aan, bijvoorbeeld Islam, Russisch, Japans.

7. Summer course

Het begrip summer course wordt gebruikt voor initiatieven op de aansluiting voortgezet onderwijs/mbo en het hoger onderwijs. Het betreft hier kortlopende cursussen die worden aangeboden om abiturienten beter voor te bereiden op hun studie in het hoger onderwijs of op de toetsen die zij in het eerste studiejaar voor taal en rekenen moeten afleggen. In de meeste gevallen betreft het initiatieven van een hogeschool of universiteit.

Ook wordt het begrip summer course wel gebruikt voor nascholingscursussen voor docenten in het primair onderwijs. Er zijn geen initiatieven gevonden die passen binnen het onderzoekskader.

8. Huiswerkklassen

Huiswerkklassen worden op meerdere scholen georganiseerd. Om goed zicht te krijgen op de omvang en op het mogelijke succes van dit initiatief is nader onderzoek nodig. Wij hebben een succesvolle huiswerkklas bij het OSB te Amsterdam weten te traceren (zie bijlage). Overigens heeft de Onderwijsraad al eens vastgesteld dat 9% van de leerlingen voortgezet onderwijs gebruik maakt van particuliere huiswerkinstituten. Wat het effect is van deze initiatieven verdient ook nader onderzoek.

9. Weekendscholen

De eerste weekendsschool is opgericht in Amsterdam Zuidoost. Inmiddels zijn er negen IMC Weekendscholen in Nederland; in Amsterdam (Zuidoost, Noord en West), Tilburg, Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Nijmegen en Groningen.

Elke vestiging heeft een eigen sponsor-, gastdocenten- en vrijwilligersnetwerk. Daarnaast wordt gewerkt met stagiaires van de pabo en andere HBO- of universitaire opleidingen.

IMC Weekendschool is een school voor aanvullend onderwijs voor gemotiveerde jongeren van tien tot veertien jaar uit sociaal-economische achterstandswijken. Op de weekendschool krijgen jongeren 2,5 jaar lang elke zondag les van professionals die met plezier hun vak uitoefenen. Doel is jongeren te steunen bij het verruimen van perspectieven, het versterken van zelfvertrouwen en het ontwikkelen van hun talenten.

Dit initiatief valt niet binnen het door ons geformuleerde onderzoekskader. Het richt zich wel op leerlingen uit achterstandsgezinnen, maar is meer gericht op talentontwikkeling dan op het wegwerken van leerachterstanden. Ook is dit initiatief niet gekoppeld aan het regulier onderwijs. Het effect van de Weekendschool zou wel kunnen zijn dat kinderen zich beter ontwikkelen en daardoor zich ook hoger positioneren in het voortgezet onderwijs.

10. Oud-middenschol en traditionele vernieuwingsschol

De Vries (2007) heeft zes voormalige middenschol onderzocht. Uit dit onderzoek blijkt dat de Open Scholengemeenschap Bijlmer veel kenmerken van het middenschoolonderwijs behouden heeft en een nog steeds een gerichte visie heeft op het selectieproces van leerlingen. Heterogene klassen en interne differentiatie binnen klassenverband spelen hierbij een belangrijke rol. Daarnaast heeft men nieuwe initiatieven ontwikkeld in het kader van het voorkomen van vroegselectie, zoals een extra havojaar en extra huiswerkbegeleiding.

Uit onze inventarisatie blijkt dat de verschillende visies en extra maatregelen van sommige traditionele vernieuwingsschol zoals Daltonschol, Montessorischol en de Vrije Schol ook een bijdrage leveren aan het uitstellen van het selectiemoment. Ook hier spelen verschillende vormen van heterogene klassen of combinatieklassen en differentiatie binnen klassenverband een belangrijke rol. Extra maatregelen zoals leerlingcoaches uit hogere jaren die brugklassers begeleiden en het niet zittenblijven worden hierbij als instrument ingezet.

De groeperingvorm in heterogene klassen was een belangrijk criterium voor de selectie van initiatieven die nader zijn beschreven. De beschreven initiatieven variëren van breed heterogeen tot beperkt heterogeen en tot niet heterogeen met combinatieklassen. De Open schoolgemeenschap Bijlmer werkt met brede heterogene groepen. Het Stedelijk Dalton College in Alkmaar heeft een tweejarige brugperiode, maar wel met verschillende combinatieklassen. Het Montessori College in Nijmegen heeft beperkt heterogene groepen en ook combinatieklassen. De Adriaan Roland Holtschol in Bergen werkt met combinatieklassen.

Ook de keuze van de inhoud en de leeractiviteiten leveren een bijdrage aan het voorkomen van vroegselectie. De Open Schoolgemeenschap Bijlmer werkt met een beproefd model van beginkring – werkfase – eindkring. Bij Het Stedelijk Dalton College verwerken de leerlingen een deel van de inhoud zelf, alleen of met andere leerlingen, met of zonder begeleiding van de docent en op een zelf gekozen werkplek. De leerlingen van Het Montessori College werken zelfstandig aan taken, die variëren in aanleg, leeftijd en leerstijl. Leerlingen van de Adriaan Roland Holtschol maken zelf een periodeschrift (zelfgemaakt leerboek) en de docent maakt een proefwerk op basis van de periodeschriften.

Een opvallend initiatief is de huiswerkbegeleiding met behulp van Pabo-studenten op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer. Ook biedt deze school na het tweede leerjaar een extra jaar aan voor vmbo/tl-leerlingen om door te stromen naar de havo (het voorbereidend havojaar). Het Stedelijk Dalton College heeft leerlingcoaches (leerlingen uit de tweede of derde klas) die brugklassers helpen en begeleiden.

Onze inventarisatie heeft een aantal vragen opgeroepen of niet beantwoord.

- Het is niet duidelijk welke leerplankundige elementen direct bijdragen aan een succesvolle selectie en een uiteindelijk succesvolle leerroute van de leerling. Is dit de heterogene groep in combinatie met een langere brugperiode of is extra begeleiding (huiswerkklas, leerlingcoaches) van doorslaggevende betekenis?

Algemene bevindingen

De inventarisatie laat zien dat er veel en zeer diverse initiatieven bestaan die tot doel hebben de leerling goed en vaak pas op een hogere leeftijd voor te sorteren voor zijn verdere schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs. De motieven die hieraan ten grondslag liggen zijn ook verschillend. In alle gevallen vindt men dat de leerling tekort wordt gedaan als uitsluitend wordt afgegaan op de score van de Cito-toets. Soms is er ook sprake van een tegenstelling tussen de score en het advies van de basisschool. Het gaat hierbij zowel om autochtone als allochtone leerlingen. De leerling zou nog niet in staat zijn geweest om zijn intellectuele capaciteiten te ontplooiën (laatbloeiër) of de leerling heeft een leerachterstand. In dit laatste geval is er meestal sprake van een taalachterstand. Dit doet zich zowel voor bij autochtone als bij allochtone leerlingen, hoewel deze laatste categorie in omvang veruit het grootst is.

Het CPB heeft aangetoond dat vroegselectie een negatieve invloed heeft op deelname aan het hoger onderwijs van allochtone leerlingen⁷. Bij hetzelfde onderzoek wordt aangetoond dat van leerlingen met mavo-advies die deelnemen aan een brugklas mavo/havo een groter percentage in het hoger onderwijs komt en daar ook meer succes heeft dan leerlingen die al eerder geselecteerd worden. Of dit ook geldt voor leerlingen in andere onderwijssoorten zou nader onderzocht moeten worden. Overigens zijn er geen aanwijzingen gevonden dat een heterogene brugklas negatief uitwerkt voor leerlingen met een havo-advies. Dit sluit ook aan bij de evaluatie van de middenschool zoals gedaan door de Vries (2007): het werken met heterogene groepen levert geen 'schade' op voor goede leerlingen.

Naast de motieven en de doelgroep verschilt ook de gekozen organisatiestructuur. In sommige gevallen is de reguliere onderwijsstructuur al ingericht op een langere brugperiode (traditionele vernieuwingsscholen, Vrije School), in andere gevallen is er een nieuwe structuur ingericht om vorm te kunnen geven aan een langere brugperiode (Juniorcollege, kansklas). In het geval van de kopklas is er zelfs sprake van een heel extra leerjaar. Veel wordt gekozen voor huiswerkklassen, in feite is hier sprake van extra onderwijstijd (c.q. contacttijd) parallel aan de bestaande organisatiestructuur.

Een heterogeen samengestelde brugklas of een verlengde brugklas maakt gedifferentieerd onderwijs noodzakelijk. Meer gedifferentieerd onderwijs vraagt om een balans tussen enerzijds individualisering van het leerproces (maatwerk) en anderzijds gemeenschappelijkheid (samenwerking en projectmatig werken). De leerplankundige context wordt in de praktijk van de school bepaald door een grote reeks van factoren die een sterke onderlinge samenhang kennen (het zogenaamde leerplankundig spinnenweb, Van den Akker, 2006). Deze context lijkt bepalend voor het succes van bepaalde leerplankundige elementen. Het is moeilijk elementen te benoemen die in alle situaties tot even veel succes leiden.

⁷ CPB. Maart 2009. *The effect of early tracking on participation in higher education*, nr.182. R. van Elk, M. van der Steeg en D. Webbink.

Enkele leerplankundige elementen die we bij alle initiatieven terug zien komen zijn:

- heterogeen samengestelde groepen
- gedifferentieerd lesmateriaal
- regulier lesmateriaal wordt aangevuld met eigen gemaakt materiaal
- een intensieve rol voor de mentor
- extra tijd voor maatwerk (studievaardigheden, huiswerkklas)
- uitgestelde selectie
- leeractiviteiten van de leerling en rol docent worden vaak anders ingevuld, onder andere door een individueel weeklesplan, interdisciplinaire instructie, werk- en leerstations, zelfstudie, projecten, maar ook de klassieke instructievorm
- huiswerkbegeleiding
- en meestal extra aandacht voor Nederlandse taal al of niet in de vorm van taalgericht vakonderwijs.

Zoals hiervoor al is gezegd kent deskresearch zijn beperkingen waardoor sommige zaken onderbelicht zijn gebleven bij de beschrijving. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat er nader onderzoek nodig is naar elementen als bekostiging, selectie van leerlingen en resultaatmeting van de verschillende initiatieven.

Bijlagen

Bijlage 1: Inhoudsopgave beschreven initiatieven

<i>Gemeente</i>	<i>Naam initiatief</i>	<i>Nadere beschrijving</i>
Kopklas		
Almere	Helen Parkhust College, Almere	
Amsterdam	Kopklas Oost, Pieter Nieuwland College Kopklas Noord: Bredero College Kopklas West: Hervormd Lyceum West Kopklas Zuid-Oost:	ja
Breda	Newman College	
Delft	Grotius College	
Den Haag	Internationaal College Edith Stein	
Den Helder	Lyceum aan zee	
Deventer	Etty Hillesum Lyceum	
Dordrecht	Don Bosco	
Enschede	Stedelijk Lyceum	
Haarlem	Teylercollege	
Hoorn	Jules Verne	
Leiden	Vlietlandcollege	
Tilburg	St. Odulphus Lyceum	
Utrecht	Van Lieflandcollege (vestiging voor twee kopklassen)	ja
Zoetermeer	OBS De Watersnip	
Zwijndrecht	Walburgcollege OBS De Dolfijn	ja

Juniorcollege		
Amsterdam	Calvijn met Juniorcollege	
Enschede	Bonhoeffer College, locatie Beversstraat	
Enschede	Stedelijke Lyceum Zwering	
Groningen	Zernike College	ja
Oosterhout	Petrus Canisius College, onderbouwvestiging	
Beilen	Dr. Nassau College, juniorcollege	
Rotterdam	Juniorcollege Middellande	

Gemeente	Naam initiatief	Nadere beschrijving
Havo-kansklas		
Amsterdam, Amarantis Onderwijsgroep	Apolloschool	
	Bernard Nieuwentijt College (Monnickendam)	
	Meridiaan College	
	Over-Y College	
	Sweelink College	
Amsterdam	Marcanti College	
Amsterdam	Hervormd Lyceum West	
Amsterdam	Amstellyceum	
Hengelo	De Grundel	
Middelburg	SSG Nehalennia	
Purmerend	Jan van Egmond Lyceum	
Purmerend	Da Vinci College	
Culemborg	Koningin Wilhelmina College	
Roermond	Mavo Roermond	
Bergen op Zoom	Mollerlyceum	
Someren	Varendonck College	
Rhenen	Pantarijn	ja
Middelharnis	CSG Prins Maurits	

Vmbo-tl-kansklas		
Rhenen	Pantarijn	ja
Middelharnis	CSG Prins Maurits	
Heerlen	Emma-vmbo Carbooncollege	
Nijmegen	Mondialcollege, Locatie Nijmegen West	
Amsterdam	Huygens college	

Innovatieve scholen		
Leeuwarden	Pieter Jelles !mpulse	ja
Amsterdam	IJburg College	
Roermond	Niekée	
Den Haag	City+ College en Varias College (Johan de Witt)	
Rotterdam	OSG Nieuw Zuid	
Herthuyzen	SG St. Ursula	

Zaterdagsschool		
Den Haag	NOVA College	

Gemeente	Naam initiatief	Nadere beschrijving
Voormalige middenschoolen en traditioneel vernieuwingsonderwijs		
Oud middenschool 		
Amsterdam	Open Schoolgemeenschap Bijlmer	ja
Daltononderwijs		
Alkmaar	Stedelijk Dalton College	
Almere	Helen Parkhurst	
Montessori-onderwijs		
Nijmegen	Montessori College	
Vrije Schoolonderwijs		
Bergen	Adriaan Roland Holtschool	

Bijlage 2: Kopklas

Gemeente	Kopklas	Nadere beschrijving
Almere	Helen Parkhust College, Almere	
Amsterdam	Kopklas Oost, Pieter Nieuwland College Kopklas Noord: Bredero College Kopklas West: Hervormd Lyceum West Kopklas Zuid-Oost:	ja
Breda	Newman College	
Delft	Grotius College	
Den Haag	Internationaal College Edith Stein	
Den Helder	Lyceum aan zee	
Deventer	Etty Hillesum Lyceum	
Dordrecht	Don Bosco	
Enschede	Stedelijk Lyceum	
Haarlem	Teylercollege	
Hoorn	Jules Verne	
Leiden	Vlietlandcollege	
Tilburg	St. Odulphus Lyceum	
Utrecht	Van Lieflandcollege (vestiging voor twee kopklassen)	ja
Zoetermeer	OBS De Watersnip	
Zwijndrecht	Walburgcollege OBS De Dolfijn (Topklas)	ja

1. Evaluatie van effecten

Er zijn in de loop der jaren onderzoeken uitgevoerd naar de effecten van schakelklassen en in het specifiek kopklassen. De onderzoeken die de afgelopen jaren uitgevoerd zijn, zijn:

- Inrichting en effecten van schakelklassen: een in 2009 verschenen onderzoeksrapport van het SCO-Kohnstammstituut naar de resultaten van het evaluatieonderzoek naar schakelklassen in het schooljaar 2007/2008.
 - Hierin valt op dat het percentage kopklassen gering is (4,5% van de schakelklassen in de vier grote steden zijn kopklassen, in de overige gemeenten is dat 5,8% van het totaal. In absolute aantallen hebben we het dan over 8 respectievelijk 14 kopklasinitiatieven).
 - In het schooljaar 2006/2007 was de leerwinst van de kopklassers bij begrijpend lezen groter dan die van de controlegroep. Dat is nu niet meer het geval.
 - Toch is het rendement veel hoger dan een jaar eerder. Bijna 70% heeft een havo- of vwo-advies gekregen, 25% een advies 'rondom tl' en 5% vmbo basis/kader.
- Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2006/2007: een in 2008 verschenen rapport naar de implementatie van de schakelklassen en een effectmeting onder 9 Amsterdamse scholen met schakelklassen, waaronder de kopklas.
 - Aan het eind van de kopklas is het aandeel havo/vwo-adviezen fors gegroeid (van 13% naar 57%) en het aandeel vmbo-laag aanzienlijk gedaald (van 32% naar 10%). Het

aandeel 'rondom vmbo-tl' is verschoven van 56% naar 34%. De kopklas realiseert een hoger advies voor vervolgonderwijs.

- Leerlingen in de kopklassen scoorden zowel aan het begin als aan het eind van het schakeljaar boven het landelijk gemiddelde wat betreft werkhouding en gedrag. Dit bevestigt dat het hier gaat om een positief ingestelde groep, die zich wil inzetten om te leren.

3. Onderzoek naar effecten van de Utrechtse kopklas door de Universiteit Tilburg (2004).

- De leerlingen vinden het prettig dat er weinig leerlingen in de klas zijn, omdat ze meer tijd en aandacht krijgen van de leerkracht. Ze zijn tevreden over de leraren, begeleiding en het programma.
- Bij aanvang van de kopklas zijn de leerlingen 12 of 13 jaar. Sommige leerlingen ervaren het als positief en andere leerlingen als negatief dat ze in de brugklas ouder zijn dan hun klasgenoten.
- In 10 jaar bezochten 236 kinderen uit 29 etnische groepen de kopklas, de meeste kinderen zijn afkomstig uit de Turkse en Marokkaanse groep (69,3% van het totaal). Veel van de andere kinderen in de kopklas zijn vluchtelingen. Meer dan de helft heeft de gehele basisschool in Nederland doorlopen en iets meer dan een vierde is neveninstromer in het Nederlandse onderwijs. 14% van de leerlingen is direct van de eerste opvangschool naar de kopklas doorgestroomd.
- Elke toets die bij de leerlingen is afgenomen, laat een vooruitgang zien die significant is (kan niet op toevalligheden berusten). De groep leerlingen die rechtstreeks is ingestroomd vanuit de eerste opvang heeft vaak een significant lager begin- en eindniveau dan de groepen onder- en neveninstromers uit het basisonderwijs. Echter, de groep leerlingen uit de eerste opvang boekt in bijna de helft van de gevallen een significant grotere vooruitgang dan de twee andere groepen. Deze groep profiteert wel degelijk van het jaar kopklas, al weet zij haar achterstand niet in te halen.
- Bij 92,1% van de leerlingen is het de afgelopen 10 jaar (1994-2004) gelukt om de taalachterstand zo te verkleinen dat deze geen belemmering vormt om door te stromen naar vmbo-tl/havo of vwo. Opvallend is dat de adviezen aan de groep leerlingen die rechtstreeks vanuit de eerste opvang is ingestroomd significant lager zijn dan aan de groepen onder- en neveninstromers uit het basisonderwijs.

2. Selectie van kopklasleerlingen

In het onderzoek van het SCO-Kohnstamm instituut wordt ook de doelgroep van de kopklas in beeld gebracht:

- Disharmonisch profiel: taalprestaties laag, maar andere prestaties en/of intelligenties niet laag (75%).
- Leerlingen die wat taal betreft op vmbo-niveau functioneren, maar van wie aangenomen wordt dat zij meer zouden kunnen (vmbo-tl, havo of vwo) (69% van de kopklassen).
- Leerlingen die laag scoren op taal/lezen (50% van de kopklassen).
- Leerlingen met een 'wankel' havo- of vwo-advies die nog kunnen profiteren van een extra voorbereidingsjaar (50% van de kopklassen).
- De belangrijkste doelgroep van schakelklassen in de bovenbouw zijn leerlingen met een lage woordenschat (genoemd door 80% van de kopklassen).

Bij de inventarisatie van de initiatieven worden de volgende selectiecriteria vaak genoemd:

- De leerling heeft aantoonbare capaciteiten om hoger door te stromen dan het eindadvies van de basisschool aangeeft.
- De tegenvallende toetsscores worden veroorzaakt door een te laag niveau van beheersing van het Nederlands.
- De leerling heeft geen achterstand op het gebied van rekenen.

- Op het moment van starten in de kopklas mag de leerling niet ouder zijn dan 13 jaar.
- De leerling vertoont geen gedragsproblemen.
- De leerkracht van groep 8 geeft een positief advies.
- De leerling is gemotiveerd.
- De ouders van de leerlingen zijn gemotiveerd en tonen ondersteunend gedrag richting leerling en school.

3. Bekostiging kopklas

De extra kosten die gemoeid zijn met de kopklas worden door extra financiering vanuit de onderwijsachterstandmiddelen betaald.

4. Positieve punten van de kopklas

- Kansen benutten: de resultaten laten zien dat de kopklas de leerlingen helpt om op een hoog niveau het voortgezet onderwijs in te stromen en in veel gevallen ook een diploma te halen op vmbo-tl-, havo- of vwo-niveau.
- Door de leerlingen in te schrijven op de basisschool en de kopklassen te huisvesten op een locatie van een school voor voortgezet onderwijs ervaren leerlingen de kopklas niet als een extra jaar en wordt een goede doorstroom verbeterd.
- Het biedt de leerling ook de kans om meer zelfvertrouwen op te bouwen en zich te uiten in de Nederlandse taal.

Een nadere beschrijving: Kopklas Amsterdam

<p>Naam school</p>	<p>Naam Initiatief: kopklas Amsterdam Gestart sinds 2001 met 2 leerlingen, de echte start was in 2002. Inmiddels is de kopklas gegroeid tot 58 leerlingen in 2008 en 78 leerlingen in 2009.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oost locatie Pieter Nieuwland College: 15 leerlingen • West locatie Hervormd Lyceum West 1: 15 leerlingen • West locatie Hervormd Lyceum West 2: 15 leerlingen • Noord locatie Bredero College Buiksloterdijk: 15 leerlingen • Zuidoost locatie Scholengemeenschap Reigersbos: 15 leerlingen.
<p>Korte beschrijving en vorm</p>	<p>Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.</p>
<p>Visie</p>	<p>Voor slimme kinderen die nog niet genoeg kansen hebben gehad.</p>
<p>Doelen en doelgroep</p>	<p>Meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die op grond van leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar vmbo-tl/havo/vwo, maar de Nederlandse taal op het moment van doorstroom po-vo onvoldoende beheersen. Leerlingen zijn gemotiveerd om te leren. Het kunnen kinderen zijn die in Nederland zijn geboren en de hele basisschool in Nederland hebben gevolgd. Het kunnen ook kinderen zijn die op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen en eerst naar een opvangschool zijn gegaan. 15% van de leerlingen zijn neveninstromers (kinderen die op latere leeftijd naar Nederland kwamen, vluchtelingen, kinderen van expats).</p> <p>Deze leerlingen hebben als ze naar de basisschool gaan dus een achterstand van zo'n drie jaar in hun taalontwikkeling. Een deel kunnen ze daar wel inlopen, maar meestal is de achterstand in groep acht toch nog ongeveer een jaar.</p> <p>Toegelaten na een intakegesprek, test op sociale vaardigheden en intelligentie (hiervoor wordt een speciale non-verbale intelligentietest gebruikt). Toelatingscriteria:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meertalige leerling • toetsresultaten wijzen uit dat de leerling vooral op het gebied van de Nederlandse taal achterstand heeft, maar dat de cognitieve mogelijkheden voor mavo, havo of vwo aanwezig zijn • een sterke motivatie om te leren • laag schoolverzuim • betrokkenheid van de ouders • de leerling heeft geen problemen op sociaal-emotioneel gebied of andersoortige problemen. <p>Aanmeldingsprocedure:</p> <ul style="list-style-type: none"> • basisschool geeft het advies kopklas; • basisschool meldt de leerling aan bij de kopklas Amsterdam; • gesprek basisschool-kopklas over onder andere de toetsresultaten (Cito-toetsen, capaciteitentoets) en leer- en werkhouding van de leerling; • de aangemelde leerling wordt getoetst door een van de leraren van de kopklas;

	<ul style="list-style-type: none"> • toelatingsbespreking door de begeleidingscommissie van de kopklas; • definitieve inschrijving bij de kopklas (de kopklas is administratief verbonden met basisschool).
Inhoud	<p>Extra aanbod Nederlandse taal, studie- en sociale vaardigheden. 80% tijd wordt besteed aan Nederlands taalonderwijs.</p> <p>Rekenen (vooral 'leessommen') staan op het rooster, daarnaast wereldoriëntatie (met de nadruk op studerend lezen), Engels, informatica en gymnastiek. Ook worden er lessen samen met de brugklassers gedaan.</p>
Kosten/toegankelijkheid	<p>Kopklassen worden door de overheid per leerling gefinancierd. Maar omdat de groepen kleiner zijn, moet er geld bij. Dit komt in bijna alle gevallen uit de budgetten voor onderwijsachterstanden van de gemeentes en wordt soms aangevuld door de scholen of schoolbesturen zelf. In Amsterdam vragen ze jaarlijks subsidie aan om het gat van 10.000-15.000 euro te dichten.</p> <p>In Amsterdam verliep de subsidiëring in het begin moeilijk, niet alle deelraden wilden meedoen. Het AMOS-bestuur (Amsterdamse Oecumenische Scholengroep) was wel bereid de extra kosten te financieren. Inmiddels draagt ook de centrale gemeente bij.</p>
Leeractiviteiten	<p>Taallessen worden gegeven in 10 thema's van 3 weken. De kopklas Amsterdam heeft in de loop der jaren een eigen curriculum ontwikkeld. Hierin komen alle vaardigheden aan bod (lezen, schrijven, luisteren en spreken).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klassikale leeractiviteiten: 'juiste' taal horen en spreken (onderwijsleergesprek). • Zelfsturende leeractiviteiten als webquests, webquests in twee- of viertallen lokken productieve taakvaardigheden uit (overleggen, schrijven). • Excursies naar musea. <p>Een overzicht van leeractiviteiten in de kopklas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • informatie verzamelen en ordenen • informatieve teksten lezen en bespreken • stukken schrijven • webquests maken • posters maken • presentaties en spreekbeurten houden • groepsopdrachten doen • debatten voeren.
Rol leraar	<p>Iedere kopklas heeft een docent met ruime ervaring met de bovenbouw van het basisonderwijs en ervaring met vakoverstijgende activiteiten. De docent kan de leerstof vanuit verschillende invalshoeken benaderen en van iedere les in de zaakvakken ook een taalles maken.</p>
Materiaal	<p>De kopklas in Amsterdam heeft het initiatief genomen om met een bescheiden budget het huidige programma te laten actualiseren. De thema's van de Vlaamse methode Klimop bleven aanvankelijk het uitgangspunt voor de kopklas in Amsterdam om de inhoud van het programma aan te koppelen. Inmiddels is er een eigen curriculum ontwikkeld. Er wordt ook gebruik gemaakt van de volgende leermiddelen:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwsbegrip • Diaplus (van Diataal) • Spellingsmethoden (individueel ingezet) • Webquests • Woordenschat (teksten etcetera) • Woordenschrift.
Groeperingsvorm	Maximaal 15 leerlingen per groep.
Locatie	Amsterdamse kopklassen zijn gevestigd op de middelbare scholen.
Tijd	Lesrooster van de middelbare school waar de kopklas is gevestigd, de leerlingen volgen 28,5 uur per week onderwijs.
Toetsing	<p>Aan begin en einde van het schooljaar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cito-toets (in februari) • TAK-toets (alle taalvaardigheden) • Diataal (tekstbegrip en woordenschat). <p>Taalportfolio voor het bewaren van taalproducten. Ouders worden 2x per jaar uitgenodigd om het rapport te bespreken.</p>
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	<p>Vooraf de mondelinge taalvaardigheid verbetert sterk. 90% stroomt minimaal door naar mavo en meestal naar havo/vwo na een jaar kopklas.</p> <p>Leerlingen kwamen binnen met een Citoscore van 529. Aan het einde van het jaar scoren ze 539, dat is een winst van 10 punten. De winst boeken ze vooral op het taaldeel van de toets, maar ook rekenen en wereldoriëntatie blijken vaak beter te gaan na een jaar kopklas.</p> <p>Na een jaar kopklas zijn alle leerlingen een stuk taalvaardiger geworden. Vooral mondeling zijn de leerlingen sterk vooruit gegaan. Niet alleen is hun woordenschat aanzienlijk uitgebreid, ze hebben geleerd deel te nemen aan discussies en ervaren dat ook hun mening ertoe doet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aan het eind van de kopklas is het aandeel havo/vwo-adviezen fors gegroeid (van 13% naar 57%) en het aandeel vmbo-laag aanzienlijk gedaald (van 32% naar 10%). Het aandeel 'rondom vmbo-tl' is verschoven van 56% naar 34%. De kopklas realiseert een hoger advies voor vervolgonderwijs. • Leerlingen in de kopklassen scoorden zowel aan het begin als aan het einde van het schakeljaar boven het landelijk gemiddelde wat betreft werkhouding en gedrag. Dit bevestigt dat het hier gaat om een positief ingestelde groep, die zich wil inzetten om te leren. <p>Succesfactoren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. een volledig extra jaar om de achterstanden weg te werken. Ook de zaakvakken zijn taallessen; 2. de leerlingen zijn vaak aan het begin gefrustreerd omdat ze wel slim zijn, maar niet goed scoren. De succeservaringen in de kopklas maken de leerlingen ook sociaal-emotioneel sterker.

	<p>Faalfactoren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. in sommige gevallen zijn de ouders meer gemotiveerd dan de leerling. Dat is geen goed uitgangspunt; 2. sommige leerlingen denken aan het einde van de kopklas dat ze er al zijn. En juist deze groep leerlingen moet hard blijven werken op school.
Bron	<p>www.kopklasamsterdam.nl http://www.oost-watergraafsmeer.nl/onderwijs/kopklas</p>
Contactgegevens	<p>Pieter Nieuwland College Nobelweg 6, 1097 AR Amsterdam Contactpersoon: Arend Klos, coördinator van de kopklas tel. 020-6654730 of 06-20956777</p>

Een nadere beschrijving: Kopklas Utrecht

Naam school	Internationale kopklas Utrecht (sinds 1993-1994, vanaf 1997-1998 een tweede kopklas erbij).
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar voor allochtone leerlingen tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	<p>Leerlingen die getalenteerd genoeg zijn voor havo/vwo, maar door Nederlandse taalachterstand een lager advies krijgen. Leerlingen beheersen de andere vakken wel op havo/vwo-niveau en zijn gemotiveerd. In het kopklasjaar mogen ze nog 14 jaar worden. De kopklas is bedoeld voor allochtone leerlingen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen die in Nederland zijn geboren en de hele basisschool in Nederland hebben gevolgd. • Leerlingen die op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen en eerst naar een opvangschool zijn gegaan. Per klas worden 2 plaatsen gereserveerd voor deze groep neveninstromers. <p>Positief advies van de leraar van groep 8 is nodig om een leerling te kunnen plaatsen. Daarnaast wordt de intelligentie meegenomen en wordt bij alle potentiële kopklassers een NIO-test afgenomen. Er is een orthopedagoog betrokken bij de toelating. Ook worden de gegevens uit het leerlingvolgsysteem van de basisschool gebruikt. Belangrijk is het om te bepalen of het ook bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling past om nog een jaar 'basisschool' (op een school voor VO) te doen. Ook de motivatie van de leerling en de ouders weegt mee, het is een zwaar jaar voor de leerling.</p> <p>In Utrecht hebben ze de indruk dat deze doelgroep ieder jaar uit ongeveer 27 leerlingen bestaat en dat het niet meer dan 2 klassen zullen worden.</p>
Inhoud	Het programma bestaat voor 70-80% uit Nederlands taalonderwijs (Woordenschat, technisch lezen, begrijpend lezen, spelling, rekenen). Ook rekenen staat op het rooster, naast wereldoriëntatie, Engels, gymnastiek en informatica.
Kosten/toegankelijkheid	<p>De investering van de kopklas wordt opgebracht door de gezamenlijke besturen in de gemeente Utrecht. Vroeger werd het bekostigd vanuit de onderwijs-achterstanden, tegenwoordig gaat het geld rechtstreeks naar de besturen. Daarnaast levert de gemeente een bijdrage en betalen de ouders een ouderbijdrage van € 85,- voor uitstapjes, excursies, traktaties etcetera.</p> <p>De kosten zitten in de kleinschaligheid van de kopklas: 27 zijn niet genoeg om de personele lasten te dekken. Daarnaast zijn er de kosten voor de methode en vragen de verhuizingen om extra investeringen.</p>
Leeractiviteiten	<p>De leeractiviteiten in de kopklas in Utrecht zien er als volgt uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klassikaal: ongeveer 50% van de tijd • groepswork: opdrachten voor coöperatief leren • individueel: iedere dag een half uur. <p>Er is ook een duidelijk onderscheid tussen de leeractiviteiten voor en na de afname van de Cito-toets. Na de toets is er meer ruimte in het programma voor het doen van webquests in groepjes van 3 leerlingen. Leerlingen werken dan projectmatig en eindigen hun project met een presentatie. Voor de kerstvakantie doen leerlingen slechts een webquest.</p>

Rol leraar	Een team van vier docenten geeft les aan twee klassen. Zij hebben vakspecialismen en hebben grote affiniteit met de doelgroep. Dit team van 4 leraren is al jaren consistent.
Materiaal	In Utrecht wordt er gewerkt met een groot scala aan leermiddelen: <ul style="list-style-type: none"> • Klimop: een Vlaamse methode voor woordenschat • Posterproject van de CED-groep: schooltaalwoorden aanleren op een thematische manier • Methode voor begeleidend lezen (vanuit RT) • Nieuwsbegrip (methode voor begrijpend lezen) • Vergroten van woordenschat door Het Klokhuis en Het Jeugdjournaal • Woordenweb (oefenen met schooltaalwoorden) • Woorden in de weer (didactiek voor het aanleren van woorden). <p>In Utrecht wordt geen eigen materiaal gemaakt.</p>
Groeperingsvorm	Niet meer dan 17 leerlingen per klas. Omdat er naast groepswork ook op individueel niveau gewerkt wordt, mag de groep niet te groot zijn.
Locatie	Op een locatie voor middelbaar onderwijs in Utrecht, bij voorkeur aan een brede scholengemeenschap tl/havo/vwo. Hiervoor is bewust gekozen omdat een kopklas op de basisschool voelt als 'zittenblijven'. Soms zijn de beide kopklassen op verschillende locaties gehuisvest. De kopklas heeft geen vaste plek omdat de gemeente Utrecht een gebrek heeft aan ruimte.
Tijd	Leerlingen volgen een jaar lang de kopklas.
Toetsing	De toetsing is grotendeels opgezet als in groep 8 van de basisschool. De leerling ontvangt direct feedback op zijn werk en er worden ook dagelijks toetsen gemaakt. Leerlingen werken voor een cijfer. Bij binnenkomst in augustus en tussendoor in januari worden leerlingen getoetst op hun vorderingen: <ul style="list-style-type: none"> • Cito-toets in februari • Cito-leeswoordenschat voor groep 8 • Onderdelen van de TAK-bovenbouw (Taaltoets Allochtone Kinderen bovenbouw).
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	1979: intern onderzoek laat zien dat de ex-kopklassers nauwelijks overstappen naar een lagere onderwijsvorm ('afstroom'). Gemiddelde score bij binnenkomst: 526 punten. Na een jaar is dat met 10 punten gestegen tot een havo-niveau (en in 2008-2009 met bijna 14 punten). In de periode 1994-2004 is 92% doorgestroomd naar vmbo-tl, havo of vwo, 42% krijgt een vmbo-tl- of vmbo-tl/havo-advies, 50% krijgt een havo-, havo/vwo- of vwo-advies. De effecten zijn voor alle subgroepen (seks, etniciteit, leeftijd) hetzelfde. Leerlingen die rechtstreeks instromen vanuit een opvangschool, hebben een lager begin- en eindniveau, zij lopen hun achterstand niet helemaal in. Leerlingen die rechtstreeks zijn ingestroomd vanuit een eerste opvangschool hebben over het algemeen een significant lager begin- en eindniveau dan de onder- en neveninstromers afkomstig uit het basisonderwijs. De nazorg is intensief tot januari. Er wordt contact gelegd met de mentor van de leerling in het voortgezet onderwijs. Risicogeveallen krijgen hierbij altijd extra aandacht. In januari vult de mentor een vragenlijst in en stuurt deze retour. Daarna is de nazorg incidenteel. Het monitoren van leerlingen op lange termijn is lastig en kostbaar. De indruk op basis van eigen observaties laat zien dat het met het overgrote deel van de leerlingen goed gaat, maar dat ze er wel voor moeten

	<p>blijven werken. Taalachterstand blijft een handicap. VO-docenten hebben soms de indruk dat het superleerlingen zijn, maar het zijn subtoppers. In het VO zijn leerlingen gebaat bij een school die structuur biedt, nieuwe vormen van leren vragen te veel van de verantwoordelijkheid van de leerling zelf.</p> <p>Succesfactoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rust en regelmaat: leerlingen bloeien op in een kleine, geselecteerde groep; • prestatiegericht: op de basisschool kwam het er vaak niet uit, maar ze werken graag hard om te presteren. <p>Faalfactoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • grote overgang naar de brugklas: de leerling moet van een beschermde omgeving de overstap maken naar een brugklas.
Bron	<p>http://www.lukasschool.nl/kopklas/algemene-informatie.html http://www.ad.nl/ad/nl/1039/Utrecht/article/detail/306083/2009/03/16/Kopklas-van-vmbo-bijna-naar-het-vwo.dhtml# http://www.jsw-online.nl/showpdf.asp?pdffile=/userdata/magazine_jsw/pdf/2006_juni/juni90_kopklas.pdf artikel JSW, jaargang 86, nr. 10 Onderwijskansen in de kopklas, Jolijn Faber en Paul Stassen</p>
Contactgegevens	<p>Van Lieflandcollege Van Lieflandlaan 117, 3571 AA Utrecht Contactpersoon 1: Jan van Embden 06-22765767 Contactpersoon 2: Wim Ramaker 06-48936350.</p>

Een nadere beschrijving: Kopklas Zwijndrecht

Naam school	Naam Initiatief: Topklas (sinds 2007-2008).
Korte beschrijving en vorm	'Samenwerkingsjaar' tussen PO en VO waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken zodat ze kunnen doorstromen naar leerjaar 2 van het VO.
Visie	Kansen bieden aan leerlingen.
Doelen en doelgroep	<p>De Kopklas is bestemd voor leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren. Leerlingen kunnen instromen in bij voorkeur het tweede leerjaar van een type voortgezet onderwijs dat in overeenstemming is met hun capaciteiten.</p> <p>Selectiecriteria:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de leerling heeft aantoonbare capaciteiten voor minimaal mavo; • toetsscores van de leerling zijn onvoldoende om tot dit schooltype toegelaten te worden; • de tegenvallende toetsscores worden veroorzaakt door een te laag niveau van beheersing van het Nederlands (standaardscore Cito: minimaal 520, drempelonderzoek: begrijpend lezen minimaal niveau bl); • de leerling heeft geen achterstand op het gebied van rekenen (minimaal vmbo-tl en minimaal 1 niveau hoger dan de standandscore van de Cito-toets aangeeft); • op het moment van starten in de Topklas mag de leerling niet ouder zijn dan 13 jaar; • de leerling vertoont geen gedragsproblemen; • de leerkracht van groep 8 geeft een positief advies; • de leerling is gemotiveerd; • de ouders van de leerlingen zijn gemotiveerd en tonen ondersteunend gedrag richting leerling en school. <p>Instroomprocedure:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aanmelding door groepsleerkracht van groep 8 (in goed overleg met ouders); • invullen van het instrument SCHOBL-R; • als de leerling aan de selectiecriteria voldoet, volgt een intakegesprek met de leerling, ouders en topklasleerkracht; • aanvullende gegevens verzamelen: onderwijskundig rapport, uitslagen Cito-toets of drempelonderzoek, uitslag SCHOBL-R; • topklascoördinator neemt in samenspraak met teamleider Walburg College besluit om de leerling toe te laten.
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> • 1 Jaar lang ongeveer 300 uur extra taalonderwijs middels een speciaal taalcurriculum. 8/9 Lesuren geconcentreerd op twee ochtenden op de basisschool (taalondersteuning, waarin ook gewerkt wordt aan de kerndoelen). De school voldoet hiermee aan de wettelijke eis dat het aantal uren onderwijs dat in de schakelklas gegeven moet worden minimaal 8 uur moet bedragen indien het onderwijs in combinatie wordt gegeven met onderwijs in de reguliere groep. • De overige uren draaien ze volledig mee met een mavobrugklas op het Walburg College. De lessen die niet gevolgd worden in de brugklas (vooralsnog: biologie, verzorging, geschiedenis, aardrijkskunde en twee

	<p>uur Nederlands) komen zoveel als mogelijk inhoudelijk aan bod tijdens de lessen op de basisschool.</p> <ul style="list-style-type: none"> De taaldoelen zijn ook beschreven voor de zaakvakken die de Topklasleerlingen niet op het Walburg College volgen. Het curriculum van de brugklas wordt gedeeltelijk aangeboden op de basisschool met nadruk op taalactiviteiten.
Kosten/ toegankelijkheid	<p>De school zorgt er actief voor dat ouders van leerlingen betrokken blijven door ze bijvoorbeeld uit te nodigen voor presentaties van leerlingen en de voortgang te bespreken.</p> <p>De geïnterviewden konden niet zeggen hoeveel extra kosten de kopklas/topklas met zich meebrachten, omdat ze daar geen zicht op hadden. De bekostiging komt uit de volgende bronnen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Schakelklassen worden bekostigd uit een specifieke uitkering die aan gemeentes wordt toegekend voor de bestrijding van onderwijsachterstanden. De hoogte wordt vastgesteld op basis van de (school)gewichtenregeling. Daarnaast worden kopklassen (deels) gefinancierd uit goa-middelen en/of het budget voor onderwijskansenbeleid. Financiering vindt dus meestal plaats door middel van een combinatie van schoolgebonden middelen en goa- en onderwijskansenmiddelen. Leerlingen zijn administratief ondergebracht bij het basisonderwijs, zodat ze bij doorstroom naar het voortgezet onderwijs nog de volledig beschikbare tijd kunnen gebruiken om de opleiding af te ronden. Een jaar onderwijs in de kopklas betekent dus geen verlies van schooltijd in het voortgezet onderwijs.
Leeractiviteiten	<p>Aansluiting bij de belevingswereld van de leerlingen.</p> <p>Op maat: elke leerling moet antwoord kunnen krijgen op taalvragen die het verwerven van de inhoud van welk vak dan ook in de weg staan. Ook moet een leerling in de Topklas kunnen oefenen met specifieke knelpunten waar hij/zij tegenaan loopt, ook als het een ander vak betreft, bijvoorbeeld wiskunde.</p>
Rol leraar	<p>De lessen worden door een speciaal voor dit project geworven leerkracht gegeven.</p> <p>Investeren in het versterken van de interactiemogelijkheden in de lessen op het Walburg College.</p>
Materiaal	<p>Computers met internetverbinding.</p> <p>Smartboard.</p> <p>Al het lesmateriaal dat in de brugklas wordt gebruikt moet aanwezig zijn in het lokaal op de basisschool.</p>
Groeperingsvorm	<p>Maximaal 12 leerlingen per groep.</p> <p><i>Aantallen leerlingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> 2007-2008: 5 leerlingen 2008-2009: 4 leerlingen 2009-2010: 8 leerlingen deze leerlingen worden in een gewone brugklas geplaatst een reguliere brugklas kan maximaal 9 topklasleerlingen dragen. (Deze aanpak wijkt af van een gewone kopklas, omdat in een kopklas de leerlingen in een aparte klas geplaatst worden).

Locatie	Eigen ruimte op de basisschool. Op de basisschool en de school voor voortgezet onderwijs. Goede afstemming over roosters, vakinhoud, buitenschoolse activiteiten en gezamenlijke mentorgesprekken.
Tijd	300 Uur extra taalonderwijs.
Toetsing/begeleiding	Leerlingen worden getoetst op taalontwikkeling en dit wordt in een leerlingvolgsysteem bijgehouden. Van tevoren wordt bepaald naar welk niveau de leerlingen (minimaal) wenselijk uitstromen. Gezamenlijke mentorgesprekken met de topklasleerkacht en de mentor van het Walburg College.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Veel overleg tussen betrokkenen van de Topklas, voortgezet onderwijs en ouders over de ontwikkeling van de leerlingen, motivatie en lesprogramma.
Bron	 Projectplan http://www.schakel-klassen.nl/uploads/schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Zwijndrecht_Projectplan.pdf
Contactgegevens	Walburgcollege Norderstedeplein 6, 3332 GK Zwijndrecht Contactpersoon: Paul Schijff 078-6205656. OBS De Dolfijn Contactpersoon: Mike Mastwijk 078-6126506.

Algemene beschrijvingen Kopklas

Naam school	Naam initiatief: Haagse kopklas. Basisschool De Voorsprong (verantwoordelijke school). Middelbare school: het Internationaal College Edith Stein (vestiging van de kopklas).
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken. Een groep 9 voor kinderen met talent!
Visie	'Het goed zijn in iets', aandacht voor taalontwikkeling en zelfontplooiing.
Doelen en doelgroep	Leerlingen die getalenteerd genoeg zijn voor havo/vwo, maar door Nederlandse taalachterstand een lager advies krijgen. Leerlingen beheersen de andere vakken wel op havo/vwo-niveau. Niet ouder dan 13 jaar. Gemiddeld per jaar 12-15 leerlingen.
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> • Taal • Basisvaardigheden • Talent: wat vind je leuk/waar ben je goed in?
Kosten/toegankelijkheid	Gefinancierd door HCO, besturen van basisscholen, de besturen van betrokken VO-scholen en de gemeente Den Haag.
Leeractiviteiten	Projecten aan thema's rondom Den Haag, met veel nadruk op taal in al haar facetten en in oplopende moeilijkheid.
Rol leraar	Opgezet en begeleid door enkele docenten die veel ervaring met de kopklas hebben opgedaan. Ook aandacht voor begeleiding vanuit de thuissituatie.
Materiaal	Zelf ontwikkeld materiaal.
Groeperingsvorm	Kleine groepjes, veel individuele aandacht.
Locatie	Op de middelbare school.
Tijd	1 Jaar.
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Cito-toets: 10-15 punten hoger dan de Cito-toets op de basisschool. Met 80% van de leerlingen die doorstroomt naar havo/vwo, gaat het goed.
Bron	IVA – uitblinken op alle niveaus http://www.hco.nl/kopklas/ http://www.edithstein.net/pagina.php?naam=afdelingen_kopklas.htm http://www.kopklasdenhaag.nl/?id=292 http://www.kidstoday.nl/kopklasdenhaag/default.aspx
Contactgegevens	Internationaal College Edith Stein Louis Couperusplein 33, 2514 HP Den Haag Contactpersoon: Selma van der Lubbe 070-3605568.

Naam school	<p>Naam Initiatief: kopklas Amsterdam</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oost locatie Pieter Nieuwland College: 15 leerlingen • West locatie Hervormd Lyceum West 1: 15 leerlingen • West locatie Hervormd Lyceum West 2: 15 leerlingen • Noord locatie Bredero College Buiksloterdijk: 15 leerlingen • Zuidoost locatie Scholengemeenschap Reigersbos: 15 leerlingen. <p>78 Leerlingen in 2009. 58 Leerlingen in 2008.</p>
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	Voor slimme kinderen die nog niet genoeg kansen hebben gehad.
Doelen en doelgroep	Meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die op grond van leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar vmbo-tl/havo/vwo, maar de Nederlandse taal op het moment van doorstroom po-vo onvoldoende beheersen. Leerlingen zijn gemotiveerd om te leren. 15% van de leerlingen is neveninstromer (kinderen die op latere leeftijd naar Nederland kwamen).
Inhoud	Extra aanbod Nederlandse taal, studie- en sociale vaardigheden. Meerderheid van de lestijd aan taal besteden: 80%.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	<p>Thema's van 3 weken vanuit methode Klimop, aangevuld met actuele onderwerpen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klassikale leeractiviteiten: 'juiste' taal horen en spreken. • Zelfsturende leeractiviteiten als webquests. • Excursies naar musea.
Rol leraar	Ervaring met bovenbouw van het basisonderwijs, ervaring met vakoverstijgende activiteiten en het benaderen van leerstof. Vanuit verschillende invalshoeken, streven naar een hoog taalniveau.
Materiaal	Methode Klimop en op maat ontwikkeld materiaal, televisie, computer.
Groeperingsvorm	Maximaal 15 leerlingen per groep.
Locatie	
Tijd	Lesrooster van de middelbare school waar de kopklas is gevestigd.
Toetsing	<p>Taalportfolio voor het bewaren van taalproducten.</p> <p>Ouders worden 2x per jaar uitgenodigd om het rapport te bespreken.</p> <p>Aan begin en einde van het schooljaar: DIA_taal toets (woordenschat en tekstbegrip) + Cito-toets in februari.</p>
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	<p>Vooral de mondelinge taalvaardigheid verbetert sterk.</p> <p>90% stroomt minimaal door naar mavo en meestal naar havo/vwo na een jaar kopklas.</p>
Bron	<p>www.kopklasamsterdam.nl</p> <p>http://www.oost-watergraafsmeer.nl/onderwijs/kopklas</p>
Contactgegevens	<p>Pieter Nieuwland College</p> <p>Nobelweg 6, 1097 AR Amsterdam</p> <p>Contactpersoon: Arend Klos, coördinator van de kopklas</p> <p>tel. 020-6654730 of 06-20956777.</p>

Naam school	Naam initiatief: Internationale kopklas Utrecht (sinds 15 jaar)
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	Leerlingen die getalenteerd genoeg zijn voor havo/vwo, maar door Nederlandse taalachterstand een lager advies krijgen. Leerlingen beheersen de andere vakken wel op havo/vwo-niveau en zijn gemotiveerd. In het kopklasjaar mogen ze nog 14 jaar worden.
Inhoud	Het programma bestaat voor 70-80% uit Nederlands taalonderwijs (Woordenschat, technisch lezen, begrijpend lezen, spelling). Ook rekenen staat op het rooster, naast wereldoriëntatie, Engels, gymnastiek en informatica.
Kosten/toegankelijkheid	De ouderbijdrage voor het schooljaar 2008 – 2009 is € 85,-.
Leeractiviteiten	
Rol leraar	Een team van vier docenten geeft les aan twee klassen. Zij hebben vakspecialismen.
Materiaal	
Groeperingsvorm	Niet meer dan 17 leerlingen per klas. Omdat er naast groepswerk ook op individueel niveau gewerkt wordt, mag de groep niet te groot zijn.
Locatie	
Tijd	
Toetsing	Bij binnenkomst in augustus en tussendoor in januari worden leerlingen getoetst op hun vorderingen. Cito-toets in februari.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Gemiddelde score bij binnenkomst: 526 punten. Na een jaar is dat met 10 punten gestegen tot een havo-niveau (en in 2008-2009 met bijna 14 punten). In de periode 1994-2004 is 92% doorgestroomd naar vmbo-tl, havo of vwo, 42% krijgt een vmbo-tl of vmbo-tl/havo-advies, 50% krijgt een havo-, havo/vwo- of vwo-advies. De effecten zijn voor alle subgroepen (sekse, etniciteit, leeftijd) hetzelfde. Leerlingen die rechtstreeks instromen vanuit een opvangschool hebben een lager begin- en eindniveau, zij lopen hun achterstand niet helemaal in. Leerlingen die rechtstreeks zijn ingestroomd vanuit een eerste opvangschool hebben over het algemeen een significant lager begin- en eindniveau dan de onder- en neveninstromers afkomstig uit het basisonderwijs.
Bron	http://www.lukasschool.nl/kopklas/algemene-informatie.html http://www.ad.nl/ad/nl/1039/Utrecht/article/detail/306083/2009/03/16/Kopklas-van-vmbo-bijna-naar-het-vwo.dhtml# http://www.jsw-online.nl/showpdf.asp?pdfid=/userdata/magazine_jsw/pdf/2006_juni/juni9_0_kopklas.pdf artikel JSW, jaargang 86, nr. 10 Onderwijskansen in de kopklas, Jolijn Faber en Paul Stassen.
Contactgegevens	Van Lieflandcollege Van Lieflandlaan 117, 3571 AA Utrecht Contactpersoon 1: Jan van Embden 06-22765767 Contactpersoon 2: Wim Ramaker 06-48936350.

Naam school	Naam Initiatief: Internationale kopklas Almere. Locatie: Helen Parkhurst College.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	Allochtone leerlingen die op een Almeerse basisschool zitten of op een Almeerse Centrale Opvangklas. Leerlingen die getalenteerd genoeg zijn voor havo/vwo, maar door Nederlandse taalachterstand een lager advies krijgen. Leerlingen beheersen de andere vakken wel op havo/vwo-niveau en zijn gemotiveerd.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.almere.nl/leven_en_werken/leven_en_werken_content/_rp_kolo_m1-1_elementId/1_31124
Contactgegevens	Taalcentrum Almere Afd: Internationale kopklas Almere Helen Parkhurst College Odeonstraat 2002, 1325 AL Almere Contactpersoon: Theo Klein Koerkamp 036-5296193.

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Dordrecht (sinds 2005-2006). Basisschool Don Bosco.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	Leerlingen die getalenteerd genoeg zijn voor havo/vwo, maar door Nederlandse taalachterstand een lager advies krijgen. Leerlingen beheersen de andere vakken wel op havo/vwo-niveau en zijn gemotiveerd.
Inhoud	Taal: woordenschat, begrijpend en studerend lezen, spelling, technisch lezen, ontleden, leespromotie, uitspraak, spreek- en luistervaardigheid, stellen en toepassen van taal, communicatie. Rekenen: eigen niveau, einddoel; leerstof eind groep 8, verdieping en verrijking. Wereldoriëntatie: op niveau houden (en eventueel brengen) van de basiskennis die eind groep 8 is vereist. Stil staan bij de actualiteit. Engels, gymnastiek, informatica, studielessen, techniek en ckv.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Een intensieve deels individuele aanpak op maat met een begrensd curriculum. Dat betekent onderwijs aan de hele groep waar dit wenselijk is (begrijpend lezen en woordenschat onder andere) en individueel (rekenen, lezen, spelling etcetera) waar nodig. Leerlingen krijgen ook huiswerk mee.
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	Kleine groepen.
Locatie	Op de basisschool.
Tijd	Voorbeeld van de dag: 08.30-09.10 u Klokhuis / Jeugdjournaal 09.10-09.50 u ZWT taal-Klimop 09.50-10.30 u ZWT taal-Informatieverwerking 10.30-10.45 u Pauze 10.45-11.30 u ZWT-Engels / Frans 11.30-12.00 u CKV- 12.00-12.30 u Pauze 12.30-13.30 u Gymnastiek 13.30-14.10 u ZWT taal 14.10-14.30 u Leren leren.
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.bsdonbosco.nl/cqi-oic/pagedb.exe/show?no=1225&fromno=446
Contactgegevens	Don Bosco Nolensweg 2, 3317 LE Dordrecht Lenneke Löbker 078-6172234.

Naam school	Naam Initiatief: Topklas Breda.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	Het onderwijs is gericht op een extra aanbod Nederlandse taal, studie- en sociale vaardigheden. De lesstof bestaat voor 80% uit Nederlands taalonderwijs. Dat betekent dat er heel veel aandacht is voor woordenschat (vooral schooltaal), begrijpend lezen van informatieve teksten en voor interactief taalgebruik.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Evenwicht tussen veel 'klassikale' taalactiviteiten, waarbij leerlingen de 'juiste' taal horen en moeten spreken en de meer zelfsturende werkvormen. Ook gaan de leerlingen een aantal keren op excursie.
Rol leraar	De lessen worden verzorgd door een ervaren basisschoolleerkracht en voor een aantal vakken door docenten van het Newmancollege.
Materiaal	Op maat ontwikkeld materiaal.
Groeperingsvorm	Maximaal 15 leerlingen per groep.
Locatie	Op de VO-school.
Tijd	Leerlingen volgen daar het dagrooster van de VO-school, hebben tegelijk met de leerlingen van deze school pauze, volgen er de gymnastieklessen en maken gebruik van de mediatheek en het computernetwerk.
Toetsing	Taalportfolio. De leerlingen worden aan het begin en het einde van het cursusjaar getoetst (woordenschat en tekstbegrip). In februari nemen de leerlingen deel aan de Cito-toets.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Vorig jaar zijn alle leerlingen in de KOPklas met sprongen vooruit gegaan en de meesten zitten nu op havo/vwo-niveau.
Bron	http://pr.newman-college.nl/ http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/folder_kopklas_Breda.pdf http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/folder_kopklas_Breda_2.pdf
Contactgegevens	Newman College Verviersstraat 4, 4826 HT Breda Henriëtte Hilt 06-28344804.

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Delft (sinds 2002-2003). Basisonderwijs; in ons geval 'de Eglantier'.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	70% van de tijd besteed aan het verder leren van de Nederlandse taal. Hierbij wordt het accent gelegd op het versterken van de basisvaardigheden: begrijpend en technisch lezen, woordenschat, spelling en grammatica. De leerlingen krijgen daarnaast lessen: rekenen, Engels, studievoordigheden, techniek en gymnastiek. Wat betreft de buitenlesactiviteiten kunnen de leerlingen meedoen met de brugklasactiviteiten van het Grotius College.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Ouderwetse manier van lesgeven, veel dingen klassikaal, maar ook aandacht voor zelfstandig werken.
Rol leraar	
Materiaal	Methoden.
Groeperingsvorm	Maximaal 15 leerlingen per groep.
Locatie	Grotius College, leerlingen wennen aan het klimaat en de sfeer binnen het voortgezet onderwijs.
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	De resultaten van de afgelopen zes jaar zijn goed. Tot nu toe is 51% van de leerlingen doorgestroomd naar een brugklas havo of vwo. De doelstelling, minimaal doorverwijzen naar vmbo-theoretisch, is bij 88% van de leerlingen bereikt. De overige 12% stroomt door naar de tweede klas vmbo-kader, waar zij het steeds goed doen.
Bron	http://www.grotiuscollege.nl/informatiefolder_afdelingen_internationale_kopklas.html Folder Grotius College: http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Delft_Grotius_Folder.pdf Boekenlijst en urenverdeling: http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Delft_boekenlijst.pdf Krantenartikel: http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Delft_Grotius_Kopklas_is_klapper.pdf Krantenartikel: http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Delft_Grotius_Kofschip_in_kopklas.pdf Resultaten 2002-2003: http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Leerlingresultaten_Delft_vanaf_2002-2003.pdf

Contactgegevens	Grotius College Juniusstraat 8, 2625 XZ Delft Anita Zegwaard 015-8000000.
-----------------	---

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Den Helder. Basisschool: Schoter Duijn.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	75% van het curriculum wordt besteed aan Nederlands. Verder staat op het programma: Engels, rekenen, wereldoriëntatie, computergebruik, studievaardigheden en gymnastiek.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	De kopklas wordt begeleid door een docent uit het basisonderwijs. Het kind wordt in de brugklas nog verder begeleid
Materiaal	
Groeperingsvorm	Maximaal 15 leerlingen per groep. Schooljaar 2009-2010: 4 leerlingen.
Locatie	Lyceum aan Zee.
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://sites.google.com/site/kopklasdenhelder Artikel: http://2929381186165386111-a-1802744773732722657-s-sites.google.com/site/kopklasdenhelder/folder/artikel.pdf?attachauth=ANoY7cprHYK9vRxdZ7nW8nVai0AkumwrGAXqRM5RQzChb-SA071w03I7ZN5TP3JCupZIQ8GOGD7oVRp2B0I34iOvE9_ojpu4TSjK_jjv pNlpYse5VWiM6A5oPgEyOskeip_uUamlf_dq2dPqepBWAiZVPZvl0wcltqE-BTxqVFWY5ZPdd-DSAb42PavKE77ISx0SXZBfHQ4leYbFmR5gN7jd-zaMp7Yg%3D%3D&attredirects=0 .
Contactgegevens	Lyceum aan Zee Drs. F. Bijlweg 6, 1784 MC Den Helder Johan Dijkstra 0223-660574.

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Deventer.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	Nederlandse taal en wereldoriëntatie (geschiedenis, aardrijkskunde, natuuronderwijs) zijn de belangrijkste vakken in de kopklas. 70 tot 80% van de tijd wordt daaraan besteed. Er ligt veel nadruk op woordenschat en begrijpend lezen. Er wordt uiteraard ook aandacht besteed aan rekenen/wiskunde. Vakdocenten van het Etty Hillesum Lyceum geven onder andere gymlessen en muzieklessen aan de leerlingen van de kopklas.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	De leraren van de kopklas hebben veel ervaring met NT2.
Materiaal	
Groeperingsvorm	Maximaal 15 leerlingen per groep. Leerlingen werken zowel in groepen als individueel. 2007-2008: 13 leerlingen.
Locatie	Het Slatink, school voor VO.
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.openbaaronderwijsdeventer.nl/kopklas.html .
Contactgegevens	Etty Hillesum Lyceum, Het Slatink Lebuïeslaan 1, 7415 DM Deventer Nel Bonneur 06-54650697.

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Enschede. De afgelopen 2 jaar hebben 9 leerlingen deelgenomen aan de kopklas. Drie leerlingen in het schooljaar 2006-2007 en 6 leerlingen in het schooljaar 2007-2008. 2008-2009: 6 leerlingen.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	De eerste resultaten laten zien dat een leerling in ieder geval 1 niveau hoger uitstroomt dan waarmee hij binnenkwam en zich in het algemeen ook weet te handhaven op dit niveau. Tevens valt het op dat vrijwel alle leerlingen zich naadloos aanpassen aan het leven binnen het voortgezet onderwijs.
Bron	http://www.taalbeleid-enschede.nl/downloads/kopklasleerlingen_in_het voortgezet onderwijs__2_.doc/
Contactgegevens	Het Stedelijk Lyceum, Internationale Schakelklas Buuserstraat 250, 7544 RG Enschede Jaap Ackermans 053-4350974.

Naam school	Naam Initiatief: Ta(a)lentklas.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.teylercollege.nl/
Contactgegevens	Teylercollege Aziëweg 20, 2037 XZ Haarlem Meike Lubbers 023-5335023 of 06-46144335.

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Hoorn (sinds 2006-2007). Dit jaar bestaat de kopklas uit 11 leerlingen.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	Het onderwijsprogramma bestaat voor 70-80% uit taal, daarnaast wordt rekenen gegeven en een beperkt aantal andere vakken als wereldoriëntatie en gymnastiek.
Kosten/toegankelijkheid	Kopklas Hoorn is een basisvoorziening voor allochtone basisschoolleerlingen en wordt financieel ondersteund door de gemeente Hoorn. De schoolbesturen staan volledig achter deze voorziening.
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	Kleine groepen; Individuele aandacht.
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://obsdejulesverne.talenthorn.nl/pagina/gewoon.aspx?dossier_id=117&pagina_id=454&hoofdrubriek_id=65&ah=65
Contactgegevens	Locatie OBS Jules Verne Orionstraat 135, 1622 BR Hoorn Contactpersoon: Mevrouw M. Hoogendoorn 0229-217169.

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Leiden (sinds 1991). Gemiddeld 13 leerlingen per leerjaar.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	De leerlingen volgen intensief Nederlands met daarnaast: Engels, rekenen/wiskunde, aardrijkskunde, geschiedenis, biologie, natuurkunde, culturele vorming, studielessen, gymnastiek.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Tot en met volggroep 15 ging 92% van de leerlingen na de Kopklas naar mavo of hoger, de helft daarvan ging naar havo of hoger. Van de ex-Kopklasleerlingen stromen 18 leerlingen in hun tweede leerjaar in het voortgezet onderwijs door naar het vmbo, 65 leerlingen naar mavo of een mavo/havo-combinatie en 91 naar havo en/of vwo. 85% van de ex-Kopklasleerlingen in het tweede leerjaar volgt onderwijs op AVO-niveau, waarbij het grootste gedeelte (49%) onderwijs volgt op havo-niveau of hoger.
Bron	http://media.leidenuniv.nl/legacy/Monitorverslag%20kopklas%20_def_2007.pdf http://gemeente.leiden.nl/loket/k/kopklas/ Artikel: http://www.schakelklassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Leiden_artikel_stadskrant.pdf
Contactgegevens	Vlietlandcollege Apollolaan 262, 2324 BZ Leiden Contactpersoon: Marlies Merkestein 071-5769243.

Naam school	Naam Initiatief: Topklas Tilburg.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken. In Tilburg komt er een drietrapsmodel voor schakelklassen in het basisonderwijs (groep 3 t/m 7); de taalhulp, de taalklas en de taalschool.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.jsw-online.nl/showpdf.asp?pdffile=/userdata/magazine_jsw/pdf/2006_juni/juni9_0_kopklas.pdf http://www.brabantsdagblad.nl/regios/tilburg/article2675821.ece http://www.wsnstilburg.nl/(2lcyghypl1a25uy0ykir4qz)/main.aspx?LocatieID=20
Contactgegevens	Topklas (i.o.) St. Odulphus Lyceum Contactpersoon: Jet van Zantvoort, coördinator schakelklassen Tilburg 013-4676472.

Naam school	Naam Initiatief: Kopklas Zoetermeer. 2008-2009: 5 aanmeldingen.
Korte beschrijving en vorm	Overbruggingsjaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken.
Visie	
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren.
Inhoud	70% van het programma wordt gevuld met talige activiteiten (al dan niet geïntegreerd). Verder staat op het programma: Engels, rekenen, informatica, wereldoriëntatie, techniek, expressie en gymnastiek.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Groepsactiviteiten met het oog op communicatie (vooral voor woordenschat en begrijpend lezen). Een individuele aanpak is vooral gewenst voor de onderdelen technisch lezen, uitspraak, spelling en rekenen. Kennismaken met de Nederlandse cultuur door het maken van uitstapjes. Werken aan het zelfvertrouwen door het geven van presentaties.
Rol leraar	Veel individuele aandacht.
Materiaal	Er wordt gebruik gemaakt van verschillende methoden, waaronder speciaal materiaal, dat is toegesneden op de doelgroep. Ook veel televisieprogramma's: klokhuis, jeugdjournaal, schooltv, actuele gebeurtenissen.
Groeperingsvorm	Maximaal 15 leerlingen.
Locatie	OBS De Watersnip en voor 4 lessen lo, 3 lessen expressie en 2 lessen techniek per week naar het Picasso Lyceum. De leerlingen nemen ook deel aan brugklasactiviteiten als sportdagen en schoolfeesten op het Picasso Lyceum.
Tijd	
Toetsing	Zowel de Cito-toets als de M8-toetsen van Cito worden afgenomen. Er zijn 4 rapportagemomenten in het jaar.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	 Beschrijving kopklas http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/kopklas_Zoetermeer_beschrijving_kopklas.pdf
Contactgegevens	OBS De Watersnip Cesar Frankrode 70, 2717 BG Zoetermeer Contactpersoon: Mevrouw Bol 079-3515723.

Naam school	Naam Initiatief: Topklas Zwijndrecht (sinds 2007-2008).
Korte beschrijving en vorm	'Samenwerkingsjaar' tussen PO en VO waarin leerlingen aan hun taalachterstand werken zodat ze kunnen doorstromen naar hogere vormen van voortgezet onderwijs.
Visie	Kansen bieden aan leerlingen.
Doelen en doelgroep	De Kopklas is bestemd voor (meestal) meertalige, ambitieuze en talentvolle leerlingen die bij het verlaten van de basisschool op grond van hun leercapaciteiten in staat zijn om door te stromen naar hogere vormen van theoretisch voortgezet onderwijs, maar die op het moment van doorstroom de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om blijvend op niveau te presteren. Leerlingen kunnen instromen in bij voorkeur het tweede leerjaar van een type voortgezet onderwijs dat in overeenstemming is met hun capaciteiten.
Inhoud	8/9 lessen geconcentreerd op twee ochtenden op de basisschool (taalondersteuning, waarin ook gewerkt wordt aan de kerndoelen). De overige uren draaien ze volledig mee met een mavobrugklas op het Walburg College. De lessen die niet gevolgd worden in de brugklas (vooral nog: biologie, verzorging, geschiedenis, aardrijkskunde en twee uur Nederlands) komen zoveel als mogelijk inhoudelijk aan bod tijdens de lessen op de basisschool.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	 Projectplan http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/Kopklas_Zwijndrecht_Projectplan.pdf
Contactgegevens	Walburgcollege Norderstedeplein 6, 3332 GK Zwijndrecht Contactpersoon: Paul Schijff 078-6205656 OBS De Dolfijn Contactpersoon: Mike Mastwijk 078-6126506.

Bijlage 3: Kansklas

Gemeente	Havo-kansklas	Vmbo-tl-kansklas	Nadere beschrijving
Amsterdam, Amarantis Onderwijsgroep	Apolloschool		
	Bernard Nieuwentijt College (Monnickendam)		
	Meridiaan College		
	Over-Y College		
	Sweelink College		
Amsterdam	Marcanti College		
Amsterdam	Hervormd Lyceum West		
Amsterdam	Amstellyceum		
Hengelo	De Grundel		
Middelburg	SSG Nehalennia		
Purmerend	Jan van Egmond Lyceum		
Purmerend	Da Vinci College		
Culemborg	Koningin Wilhelmina College		
Roermond	Mavo Roermond		
Bergen op Zoom	Mollerlyceum		
Someren	Varendonck College		
Rhenen	Pantarijn	Pantarijn	ja
Middelharnis	CSG Prins Maurits	CSG Prins Maurits	
Heerlen		Emma-vmbo Carbooncollege	
Nijmegen		Mondialcollege, Locatie Nijmegen West	
Amsterdam		Huygens college	

Gemeente	Opstroomklas	
Heerlen	Emma-vmbo Carbooncollege	
Ijmuiden	Vellesan College	
	Dakpanklas	
Hengelo	OSG Hengelo, Bataafse Kamp	
Hoogeveen	Roelof van Echten college	
Nijverdal/Rijssen	Reggesteyn	
Drunen	D'Oultremontcollege	
Soest	Griffland college	
Helmond	Jan van Brabant college	

Voor alle kansklassen is een analyse uitgevoerd van de websites en de schoolgids. Daarbij wordt echter geen informatie gegeven over het effect van dit initiatief. In het parlementair onderzoek onderwijsvernieuwingen (Borghans et al, 2008⁸) wordt echter het volgende gesteld over de op- en afstroommogelijkheden voor leerlingen in de basisvorming:

“Ten aanzien van het uitstellen van de keuze voor een opleidingsniveau binnen het voortgezet onderwijs trekken we de volgende conclusies:

- *Het percentage leerlingen dat in een categorale brugklas terechtkomt, is sterk afgenomen. Door de vorming van dakpanklassen is de selectie voor een enkelvoudig schooltype voor 70% van de leerlingen uitgesteld tot minstens het tweede leerjaar en voor bijna de helft van de leerlingen tot het derde leerjaar.*
- *Er lijkt sprake te zijn van meer op- en afstroom in de onderbouw. Dit duidt op meer flexibiliteit en aanpassing van eerdere beslissingen.*
- *Niettemin is de schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs nog steeds in sterke mate afhankelijk van de prestaties aan het eind van de basisschool: de CITO score neemt daarbij relatief in gewicht toe. Er is ook geen sprake van een afname van het effect van het opleidingsniveau van de ouders.*

We concluderen daarom dat de basisvorming in dit opzicht niet geslaagd is in de achterliggende doelstelling, namelijk het minder afhankelijk maken van de keuze van voortgezet onderwijs van achtergrondkenmerken van de leerling. De selectie die bij de aanvang van het voortgezet onderwijs plaatsvindt, is bepalend voor de verdere loopbaan en er zijn weinig mogelijkheden voor herstel van foutieve selectie (door doorstroom, op- en afstroom) en evenmin weinig mogelijkheden voor zogenoemde «laatbloeiërs».” (Borghans et al, 2008)

Een nadere beschrijving: Pantarijn, locatie Rhenen

Op basis van een telefonisch interview met de teamleider van het Pantarijn, locatie Rhenen, ontstaat het volgende profiel van de uitwerking van het initiatief op die school.

1. Wat zijn de resultaten/effecten van de kansklas?

Doordat deze school pas kort bezig is met de kansklassen, hebben zij nog geen harde gegevens over de effecten ervan. De gegevens die al wel bekend zijn, zijn de volgende.

- De doorstroom naar de tweede klas ging volgens verwachting. Bij leerlingen die toch afstroomden bleek het vooral te gaan om een gebrek aan het vermogen zelfstandig te werken. Daarom zijn er huiswerkklassen in het leven geroepen (zie onderstaande).
- De tevredenheidsenquête was zeer positief. Men was onder andere tevreden over:
 - de structuur waarin de lessen georganiseerd werden (zie leeractiviteiten);
 - de gestructureerde manier waarop leerlingen benaderd werden.

⁸ Borghans, L., Velden, R. van der, Büchner, C., Coenen, J. & Meng, C. (2008). *Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen*. Deelonderzoek uitgevoerd door Universiteit Maastricht.

2. Profiel: Welke factoren dragen bij aan deze resultaten/effecten?

Naam school	Pantarijn locatie Rhenen, mavo-locatie.
Korte beschrijving en vorm	Alle leerlingen die kiezen voor de mavo-locatie van Rhenen worden geplaatst in een kansklas. Dit biedt dus ook mogelijkheden voor leerlingen die net geen vmbo-tl-advies hebben, maar er wel naar streven, en voor goede tl-leerlingen die streven naar doorstroming naar de havo, om door te stromen naar een hoger niveau. De aanpak in de havo- en mavo-kansklas is hetzelfde.
Visie	De missie van het Pantarijn is het ontdekken van talent van leerlingen. De locatie Rhenen heeft dit vertaald naar leertalent en heeft als streven leerlingen op hetzelfde of een hoger niveau te laten uitstromen dan waarop ze ingestroomd zijn. Leerlingen krijgen een aantal jaar langer de kans om deficiënties weg te werken, zodat ze uiteindelijk de mogelijkheid krijgen hoger door te stromen dan bij aanvang van de middelbare school op basis van de Cito-score te verwachten was.
Doelen en doelgroep	Alle leerlingen gaan naar een kansklas, daar is dus geen selectiebeleid voor. Leerlingen worden wel bewust geselecteerd om naar de havo- of de mavo-kansklas te gaan. Dit wordt gebaseerd op onderzoek voor aanvang van het eerste jaar met de volgende elementen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Cito-score 2. advies van de basisschool 3. onderzoek naar hoe dat advies tot stand komt, vooral door een analyse van het LVS 4. extra toets: drempeltoets om ook eigen gegevens van de leerling te verzamelen.
Inhoud	Leerlingen krijgen op deze school op het hoogste niveau les en krijgen extra ondersteuning wanneer zij daar behoefte aan hebben. Differentiatie vindt op twee manieren plaats. <ol style="list-style-type: none"> 1. Achterstanden bij leerlingen liggen vooral op het vlak van rekenen en taal. Daarom wordt de extra begeleiding bij leerlingen vooral op deze vakken gericht. Aan het begin van het jaar worden leerlingen bij deze vakken getoetst op groep 7/8-niveau. Leerlingen die achterstanden blijken te hebben krijgen extra ondersteuning tijdens de les. Leerlingen die daarmee nog niet vooruit kunnen, krijgen RT tijdens studiebegeleiding, wat bovenop het normale programma komt. 2. Daarnaast zijn er sinds dit jaar huiswerkklassen. Plaatsing op verzoek van docent of ouders. De huiswerkklas vindt vier dagen per week plaats na de schooldag. Naast huiswerkbegeleiding ook aandacht voor studievaardigheden. 3. Leerlingen krijgen in iedere les de kans een begin te maken met hun huiswerk. Daarbij krijgen leerlingen die daar behoefte aan hebben extra begeleiding.

Kosten	<ul style="list-style-type: none"> • De kosten zaten eerder in het realiseren van het 70-minutenrooster dan in de kansklassen. Daarbij gaat het met name om het rondkrijgen van de formatie op een manier dat ieder vak voldoende uren krijgt. Daarbij wordt naar boven afgerond waardoor er dus iets meer druk komt op de formatie. • Het begeleiden van de huiswerkklassen maakte deel uit van het taakbeleid. Het kost dus de uren van de leraren die het begeleiden. • Dat geldt ook voor het organiseren van de drempeltoets.
Leeractiviteiten	<p>De lessen vinden allemaal volgens dezelfde structuur plaats. Lessen duren 70 minuten, zodat er ruimte is voor meerdere werkvormen per les. Dat wordt als volgt verdeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitleg geven • zelfstandig werken • samenwerken in gevarieerde werkvormen • 20 min. begin maken met het huiswerk, waarbij ook aandacht is voor de vragen: 1. Hoe leer je het? 2. Hoe maak je het?
Rol leraar	Het is de rol van de leraar om de voortgang van de leerlingen te volgen, gericht op de uiteindelijke determinatie.
Materiaal	Deze school heeft een lesmethode die zich op twee niveaus richt. Ze zijn nu met de uitgever in gesprek omdat ze vinden dat de toetsen nog te weinig gericht zijn op het verschil tussen de twee niveaus. Zij willen dat beter in beeld wordt gebracht hoe voor het hoge en het lage niveau beoordeeld moet worden.
Groeperingsvorm	<p>Leerlingen blijven gedurende de hele brugperiode in dezelfde klas, om niet steeds opnieuw de beginnende groepsdynamiek te hebben. Het is de taak van de leraar om extra zorg aan deze leerlingen te besteden die moeilijk meekomen.</p> <p><i>Aantallen leerlingen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle (160) brugklasleerlingen worden in een kansklas geplaatst.
Locatie	Het is een mavo-locatie, wanneer leerlingen uiteindelijk op- of afstromen stappen zij ook over naar een andere locatie.
Tijd	De gehele onderbouw geldt als brugperiode, dat betekent een tweejarige brugperiode voor de mavo-kansklas en een driejarige periode voor een havo-kansklas.
Toetsing	<p>De leerlingen krijgen allemaal dezelfde toetsen, maar krijgen cijfers op twee niveaus. Op basis daarvan worden ze uiteindelijk ook gedetermineerd. Impliciet wordt er ook gelet op het inzicht, begrip en toepassingsvermogen van de leerlingen, wanneer zij hier beter in zijn, kunnen zij de toetsen namelijk ook beter maken. Expliciet geven zij hier geen vorm aan omdat alle leerlingen gewoon de toets uit de methode maken.</p> <p>Momenteel wordt er binnen het team aandacht besteed aan de vragen</p> <ul style="list-style-type: none"> • hoe becijferen we? • hoe kunnen we de kwaliteit daarvan verhogen? • hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen daar hetzelfde mee omgaat?
Bron	Herman Bremer, Teamleider van de locatie Rhenen.
Contactgegevens	0317-612515, zo nodig mobiel: 06-38209817, hbremer@pantarijn.nl

3. Welke investeringen zijn nodig voor het opzetten van een kansklas?
- De kosten zitten eerder in het realiseren van het 70-minutenrooster dan in de kansklassen. Daarbij gaat het vooral om het rond krijgen van de formatie op een manier dat ieder vak voldoende uren krijgt. Daarbij wordt naar boven afgerond waardoor er dus iets meer druk komt op de formatie.
 - Het begeleiden van de huiswerkklassen maakt deel uit van het taakbeleid. Het kost dus de uren van de leraren die het begeleiden.
 - Dat geldt ook voor het organiseren van de drempeltoets.

Algemene beschrijvingen

Havo-kansklas: Amarantis Onderwijsgroep, Amsterdam	
Naam school	Amarantis onderwijsgroep, bestaande uit: Apolloschool (van oorsprong een VSO-LOM-school) – Bernard Nieuwentijt College – Meridiaan College – Over-Y College – Sweelink College.
Korte beschrijving en vorm	Een havo-kansklas is een brugklas op het vmbo met een doorstroommogelijkheid naar de havo.
Visie	De leerling krijgt een unieke kans om te bewijzen wat hij of zij waard is.
Doelen en doelgroep	De kansklas is voor leerlingen die recht hebben op leerwondersteuning (LWOO) en/ of in het bezit zijn van een rugzakje van de Commissie van Indicatiestelling. Dit zijn leerlingen die in hun schoolse ontwikkeling belemmerd worden door psychiatrische-, sociaal-emotionele- of leerproblemen (dit geldt in ieder geval voor alle leerlingen op Apollo). Leerlingen die net een extra zetje nodig hebben om de havo (of het vwo) te halen. Leerlingen zonder eenduidig advies, en onduidelijkheid over het niveau. Leerlingen met een vmbo-tl/havo-advies.
Inhoud	De leerlingen doen de eerste drie jaar het havo-programma op de vmbo-locatie. Leerlingen krijgen les en repetities op havo-niveau. Ook krijgen leerlingen extra begeleiding. Idem.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	De leerlingen hebben dezelfde lessen en methodes als de leerlingen van de havo-zusterlocatie.
Groeperingsvorm	Maximaal 16 leerlingen per groep.
Locatie	
Tijd	
Toetsing	Leerlingen worden steeds beoordeeld met een havo- en een vmbo-cijfer. Ook het rapport bestaat uit twee lijsten. Uiteindelijk bepalen de leraren gezamenlijk de determinatie. Idem.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Marcanticollege Amsterdam	
Naam school	Marcanti College, Amsterdam.
Korte beschrijving en vorm	Om de overgang naar 3-havo op een andere school goed te laten verlopen, krijgen leerlingen aan het einde van het tweede jaar een aantal uren per week les op de andere school. Ze krijgen dan begeleiding van een leraar die op beide scholen lesgeeft, zodat de overgang soepel verloopt.
Visie	Profileert zich ook als school voor talentontwikkeling.
Doelen en doelgroep	Leerlingen waarbij het advies van het CITO en de basisschool wisselend havo en vmbo-tl is.
Inhoud	Twee jaar brugklas op havo-niveau.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	Kleine groepen van maximaal 24 leerlingen, zodat intensieve begeleiding mogelijk is.
Locatie	Eerste twee jaar vo het Marcanti-college, bij overgaan naar havo naar het Cartesius Lyceum.
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.esprit-sg.nl/upload/5/files/Informatie/folder_marcanti.pdf http://www.marcanti.espritscholen.nl/dynamic/media/8/files/informatie_brochures/Marcanti_0809.pdf
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Hervormd Lyceum West, Amsterdam	
Naam school	Hervormd Lyceum West, Amsterdam.
Korte beschrijving en vorm	Leerlingen krijgen extra lessen Nederlands en wiskunde. Ook is er een verlengde schooldag, waarbij leerlingen de kans krijgen hun huiswerk op school te maken en daar begeleiding bij te krijgen. Tot slot is er extra aandacht voor sport en cultuur. Het idee daarbij is dat de extra inspanning beter te dragen is voor leerlingen door de combinatie met extra ontspanning. Opvallend: deze school huisvest naast een havo-kansklas ook een kopklas.
Visie	
Doelen en doelgroep	Leerlingen die net tussen vmbo-tl- en havo-niveau inzitten. En een Cito-score van ten minste 536 hebben.
Inhoud	Leerlingen krijgen extra ondersteuning en extra lessen wiskunde en Nederlands. Het onderwijs wordt op havo-niveau aangeboden.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	Leerlingen krijgen extra ondersteuning.
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	Na één jaar vindt er een herschikking plaats op grond van een voorlopige determinatie. Aan het einde van het tweede jaar volgt een definitieve determinatie naar mavo, havo of vwo.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.hlw.nl/content/blogcategory/31/187/ http://www.hlw.nl/content/view/174/187/
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Amstellyceum Amsterdam	
Naam school	Amstellyceum, Amsterdam.
Korte beschrijving en vorm	Leerlingen ondertekenen aan het begin van het jaar een leercontract, waarin staat wat de school van de leerling kan verwachten en andersom. Aan het eind van de brugklas bepalen de leraren of de leerling naar de havo kan.
Visie	
Doelen en doelgroep	De leerling moet aan een aantal vooraf gestelde voorwaarden voldoen om toegelaten te worden tot de kansklas, deze zijn echter op de site niet te vinden.
Inhoud	Onderwijs wordt op mavo-niveau aangeboden.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://80.69.75.129/site.php?session=212e68d27add7f5c70c02f9b017ccf99&school=11125623&menu=11151630 (schoolgids kan niet geopend worden)
Contactgegevens	

Havo-kansklas: De Grundel, Hengelo	
Naam school	De Grundel, Hengelo
Korte beschrijving en vorm	In de eerste twee jaar wordt een stevige theoretische basis gelegd, met als doel dat zeker 20% van de leerlingen doorstroomt naar de havo.
Visie	
Doelen en doelgroep	Het is nog niet helemaal duidelijk of een leerling vmbo of havo aankan, de Cito-score ligt tussen de 528 en de 539.
Inhoud	Leerlingen krijgen extra les in vakken die doorstroombepalend zijn: Nederlands, Engels en wiskunde. Alle vakken worden een uur meer gegeven per week dan in het reguliere rooster. Bij deze drie vakken wordt in principe de vmbo-tl-stof gegeven, aangevuld met havo-stof die nodig is voor de eventuele doorstroom van leerlingen naar de havo. Alle andere vakken worden op tl-niveau gegeven.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	Leerlingen krijgen een intakegesprek, waarbij gekeken wordt naar de hele persoon van de leerling. Op basis van dit gesprek worden alle leraren op de hoogte gebracht van de bijzonderheden van de nieuwe leerlingen. Alle leraren letten op eventuele havo-kwaliteiten van de leerling.
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	De vakken die extra aandacht krijgen, worden ook op twee niveaus getoetst en becijferd.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	
Contactgegevens	

Havo-kansklas: SSG Nehalennia, Middelburg	
Naam school	SSG Nehalennia, Middelburg.
Korte beschrijving en vorm	
Visie	
Doelen en doelgroep	Leerlingen met een minimaal havo-advies.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	De leerlingen volgen een deel van hun lessen aan de Breeweg (havo) en een deel aan de Kruisweg (vmbo).
Tijd	
Toetsing	Leerlingen krijgen voor elk schriftelijk werk altijd twee cijfers, op havo- en op mavo-niveau. Tevens krijgen ze twee rapporten. Op basis daarvan wordt aan het eind van het jaar bepaald of leerlingen naar de tweede klas mavo of havo gaan.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Uit een evaluatie van de havo-kansklas werd geconcludeerd dat er 'voldoende redenen' waren om het initiatief voort te zetten (2004). In 2005 zou extra gelet worden op de leerlingen om eventuele nadelige ontwikkelingen op tijd waar te nemen.
Bron	http://pr.nehalennia.nl/Page/nctrue/sp298/index.html http://tkrtp.owinsp.nl/PdfServlet?odk_id=49720&rSoort=O&schoolnaam=Sted.%20Sg.%20NehaLennia,%20locatie%20Kruisweg,%20%20VMBO%20B
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Jan van Egmond Lyceum, Purmerend	
Naam school	Jan van Egmond Lyceum (havo-vwo).
Korte beschrijving en vorm	
Visie	
Doelen en doelgroep	De havo-kansklas is voor leerlingen die dit als advies krijgen van de basisschool. Bovendien moet uit de determinatietests (NIO, CITO) blijken dat leerlingen een havo-niveau hebben.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.psg.nl/janvanegmond/page.asp?id=240088&pid=2785&mid=3832
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Da Vinci College, Purmerend	
Naam school	Da Vinci College, Purmerend (havo-vwo).
Korte beschrijving en vorm	Zie Jan van Egmond Lyceum.
Visie	
Doelen en doelgroep	
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.psg.nl/davincicollege/page.asp?id=241049&pid=2761&mid=3891
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Koningin Wilhelmina College, Culemborg	
Naam school	Koningin Wilhelmina College.
Korte beschrijving en vorm	
Visie	Met de invoering van het vmbo is de druk om leerlingen in de havo-leerweg te plaatsen flink toegenomen. Het gevaar bestaat dat sommige leerlingen boven hun kunnen worden geplaatst, waardoor zij in een hoger leerjaar afstromen naar een lager niveau. Deze teleurstelling doet de motivatie van de leerlingen geen goed. Daarnaast is het de ervaring dat er leerlingen in het vmbo zijn die beter presteren dan verwacht.
Doelen en doelgroep	Leerlingen van wie wordt verwacht dat zij in ieder geval een diploma vmbo-tl zullen gaan halen en die zich mogelijk zouden kunnen ontwikkelen tot leerlingen die het havo-niveau en –tempo aankunnen.
Inhoud	Leerlingen krijgen extra uitdaging door differentiatie op het gebied van tempo en leerstofinhoud. De lesstof sluit aan bij de derde klas van de havo.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Tevens worden er vaardigheden op het gebied van plannen en zelfstandigheid aangeboden om de aansluiting te versoepelen.
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	Een setting binnen de theoretische leerweg van het vmbo.
Tijd	
Toetsing	De leerlingen moeten voorgedragen worden door de basisschool. Eventueel wordt er nog een aanvullende intelligentie- en prestatie-motivatietest gedaan. Uiteindelijk bepaalt een toelatingscommissie of een leerling aangenomen wordt in de havo-kansklas.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.kwc-culemborg.nl/Page/nctrue/sp801/index.html
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Mavo Roermond, Roermond	
Naam school	Mavo Roermond.
Korte beschrijving en vorm	Leerlingen in de kansklas hebben de eerste twee jaar de mogelijkheid om door te stromen naar een havo- of mavoklas. Bovendien volgen deze leerlingen een extra examenvak, zodat de doorstroom na het eindexamen mavo naar de havo soepeler verloopt.
Visie	Mavo Roermond wil dat elke leerling zijn talenten benut en zijn kansen pakt.
Doelen en doelgroep	Leerlingen voor wie niet duidelijk is op welk niveau zij presteren. Redenen hiervoor kunnen zijn: een leerling is nog erg jong en speels; de leerling heeft moeite met de overstap naar het VO; de leerling maakt ineens een enorme ontwikkelingsprong door.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.mavoroermond.nl/kenmerken.html
Contactgegevens	

Havo-kansklas: Mollerlyceum, Bergen op Zoom																															
Naam school	Mollerlyceum.																														
Korte beschrijving en vorm	<p>Wij van het Moller vinden het belangrijk dat je les krijgt op het niveau dat bij jou past. Het hele jaar door blijf je met dezelfde leerlingen in één klas met dezelfde mentor en aan het einde van de brugklas wordt gekeken naar welke klas je gaat. Zo heb je een volledig schooljaar de tijd om jezelf te bewijzen! Als blijkt dat je niet in de juiste klas zit kun je altijd eerder overstappen naar een klas die beter bij jouw niveau past. Alles is dus mogelijk! Het gaat er ons om dat jij op de juiste plek zit!</p> <p>Wat betekent dit in de praktijk? Aan de hand van een paar veel voorkomende adviezen laten we zien in welke brugklas je in principe geplaatst wordt.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Advies basisschool</th> <th>Test uitslag</th> <th>Type brugklas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Vmbo-tl</td> <td>vmbo-tl</td> <td>vmbo-tl</td> </tr> <tr> <td>Vmbo-tl</td> <td>vmbo-tl/havo</td> <td>vmbo-t</td> </tr> <tr> <td>Vmbo-tl/havo</td> <td>vmbo-tl</td> <td>havo-kansklas</td> </tr> <tr> <td>Vmbo-t/havo</td> <td>vmbo-t/havo</td> <td>havo-kansklas</td> </tr> <tr> <td>Havo</td> <td>vmbo-t</td> <td>havo-kansklas</td> </tr> <tr> <td>Vmbo-t</td> <td>havo</td> <td>havo-kansklas</td> </tr> <tr> <td>Vwo</td> <td>vmbo-tl</td> <td>havo-vwo brugklas</td> </tr> <tr> <td>Havo</td> <td>havo</td> <td>havo-vwo brugklas</td> </tr> <tr> <td>Vwo</td> <td>Vwo</td> <td>Vwo brugklas</td> </tr> </tbody> </table>	Advies basisschool	Test uitslag	Type brugklas	Vmbo-tl	vmbo-tl	vmbo-tl	Vmbo-tl	vmbo-tl/havo	vmbo-t	Vmbo-tl/havo	vmbo-tl	havo-kansklas	Vmbo-t/havo	vmbo-t/havo	havo-kansklas	Havo	vmbo-t	havo-kansklas	Vmbo-t	havo	havo-kansklas	Vwo	vmbo-tl	havo-vwo brugklas	Havo	havo	havo-vwo brugklas	Vwo	Vwo	Vwo brugklas
Advies basisschool	Test uitslag	Type brugklas																													
Vmbo-tl	vmbo-tl	vmbo-tl																													
Vmbo-tl	vmbo-tl/havo	vmbo-t																													
Vmbo-tl/havo	vmbo-tl	havo-kansklas																													
Vmbo-t/havo	vmbo-t/havo	havo-kansklas																													
Havo	vmbo-t	havo-kansklas																													
Vmbo-t	havo	havo-kansklas																													
Vwo	vmbo-tl	havo-vwo brugklas																													
Havo	havo	havo-vwo brugklas																													
Vwo	Vwo	Vwo brugklas																													
Visie																															
Doelen en doelgroep																															
Inhoud																															
Kosten/toegankelijkheid																															
Leeractiviteiten																															
Rol leraar																															
Materiaal																															
Groeperingsvorm																															
Locatie																															
Tijd																															
Toetsing																															
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren																															
Bron	http://www.mollerlyceum.nl/onze_school/leerwegen/afdelingen.html http://www.mollerlyceum.nl/ouders/aanmelden/voor_de_brugklas.html																														
Contactgegevens																															

Havo-kansklas: Varendock College, Someren	
Naam school	Varendonck College.
Korte beschrijving en vorm	Leerlingen zitten twee jaar in de kansklas. Als blijkt dat een leerling het gedeelte van de leerstof dat op havo-niveau wordt aangeboden goed en op tijd kan verwerken, kan een leerling doorstromen naar 3 havo.
Visie	
Doelen en doelgroep	Leerlingen bij wie op de basisschool wordt getwijfeld over het advies.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.varendonck.nl/tableaux/index.php?pageld=190
Contactgegevens	

Havo/mavo-kansklas: Pantarijn, Rhenen		
Naam school	Pantarijn (mavo) (Sinds augustus 2008).	
	Havo-kansklas	Mavo-kansklas
Korte beschrijving en vorm	Het Pantarijn in Rhenen is een kleinschalige mavo die in de onderbouw kansklassen aanbiedt voor leerlingen met de ambitie, maar niet het advies om de mavo of de havo te gaan doen.	
Visie	De talenten van iedere leerling optimaal tot uiting willen laten komen. In de kansklassen is de werkwijze gericht op resultaat; het bereiken van een hoger prestatieniveau.	
Doelen en doelgroep	<p>Leerlingen die als doel hebben om door te stromen naar de havo. Dit zijn leerlingen met de volgende adviezen vanuit de basisschool:</p> <ul style="list-style-type: none"> • GL • TL • mavo/havo • zwak havo. 	<p>Leerlingen die de ambitie hebben naar de mavo te gaan, maar van de basisschool een van de volgende adviezen hebben gekregen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kader • Kader-Theoretisch • zwak TL of zwak GL.
Inhoud	<p>Er wordt aangesloten op vaardigheden die al op de basisschool aangeleerd zijn, op het gebied van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zelfstandig werken • leren plannen • samen werken • werken volgens opdracht. 	<p>Binnen de lessen is er veel aandacht voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitleg en aanleren van een leerstijl (huiswerkattitude en een pro-actieve werk/leerhouding); • steunlessen voor het wegwerken van achterstanden uit het PO. (Een leerling moet in resultaat en houding echter wel tonen hier open voor te staan).
Kosten/toegankelijkheid		
Leeractiviteiten	<p>Er wordt in lesblokken van 70 minuten gewerkt wat meer ruimte biedt voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • variatie in uitleg • werken en leren in verschillende activerende werkvormen • een gezamenlijke start met het huiswerk. 	
Rol leraar	<p>Leraren bieden het volgende aan leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • duidelijke instructie • ruimte om in gezamenlijkheid te werken • vaardigheden om zelf steeds meer verantwoordelijkheden te dragen. 	
Materiaal		
Groeperingsvorm	De hele school bestaat uit klassen van maximaal 25 leerlingen.	
Locatie	Het Pantarijn in Rhenen is een locatie waar alleen mavo-onderwijs gegeven wordt. Leerlingen die doorstromen naar havo of vmbo beroepsgericht, moeten daarvoor dus naar een andere locatie.	

Tijd	Twee bronnen van deze school spreken elkaar tegen. De eerste bron zegt dat leerlingen na drie jaar doorstromen en dat er in het derde jaar extra aandacht is voor profielkeuze. De tweede bron stelt dat leerlingen na twee jaar doorstromen, zodat ze nog een jaar op de andere school hebben om te acclimatiseren.	Na twee jaar stromen leerlingen door naar mavo of Kader.
Toetsing	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Toetsing</i>: al het werk wordt beoordeeld op twee niveaus: havo en vmbo-tl. • <i>Determinatie</i>: voor de overstap naar de havo moeten de resultaten op havo-niveau voldoende zijn en de leraren een positief advies geven. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Toetsing</i>: al het werk wordt beoordeeld op twee niveaus: TL en K. • <i>Determinatie</i>: op basis van resultaten en werkhouding wordt een bindend advies gegeven door het docententeam.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren		
Bron	http://www.pantarijn.nl/Locaties/MAVORhenen/Onderwijs/Onderbouwklas12/HAVOkansklas/tabid/592/Default.aspx http://www.pantarijn.nl/Locaties/MAVORhenen/Onderwijs/Onderbouwklas12/MAVOkansklas/tabid/593/Default.aspx http://portal.pantarijn.nl/Portals/0/locaties/vmborhenen/Pantarijn_Magazine_Rhene_MAVO_2008.pdf http://tkrtp.owinsp.nl/PdfServlet?odk_id=89436&rSoort=O&schoolnaam=RSG	

TL-Havo-kansklas: Christelijke Scholengemeenschap Prins Maurits, Middelharnis	
Naam school	Prins Maurits.
Korte beschrijving en vorm	De vmbo-tl -en havo-kansklas worden vanuit dezelfde principes vormgegeven.
Visie	Het streven is om leerlingen zo snel mogelijk op het juiste niveau te plaatsen. Dat kan beginnen bij een homogene of een heterogene brugklas. De kansklas moet voor leerlingen geen afvalrace zijn, maar een mogelijkheid om op het hogere niveau terecht te komen.
Doelen en doelgroep	Leerlingen bij wie nog niet duidelijk is welk niveau het beste bij hen past worden in de kansklas geplaatst.
Inhoud	Leerlingen krijgen les op het laagste niveau van de kansklas. Daarnaast wordt een verrijksdele aangeboden op een hoger niveau. Dit geldt voor de vakken Nederlands, Engels, Frans, aardrijkskunde, geschiedenis, wiskunde en biologie.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	Leerlingen krijgen toetsen die duidelijk gedifferentieerd zijn. Bovendien krijgen ze een dubbel cijfer. De niveaus van de kansklas dienen gelijk te zijn aan de niveaus van de homogene klassen.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Zie onderstaande opbrengstenkaart.
Bron	http://web.csqpm.nl/downloads/schoolgids0708.pdf

INSPECTIE van het ONDERWIJS	Opbrengstenkaart 2006				
Chr.Sg. Prins Maurits Middelharnis LWOO, VMBO, HAVO, VWO 1389 leerlingen 1 vestiging	Chr.Sg. Prins Maurits www.csqpm.nl Kon. Julianaweg 57 3241 XB Middelharnis		1389 leerlingen, waarvan: - 46% in de eerste twee leerjaren - 21% VMBO in leerjaar 3 en 4 - 21% HAVO in leerjaar 3 - 5 - 13% VWO in leerjaar 3 - 6		
			283 leerlingen VMBO in leerjaar 3 en 4 (incl. 28 leerlingen LWOO), waarvan: - 31% basisberoepsgerichte leerweg - 8% kaderberoepsgerichte leerweg - 8% gemengde leerweg - 55% theoretische leerweg		
ONDERBOUW					
% leerlingen dat in leerjaar 1 onderwijs volgt in één onderwijssoort	25%	VMBO b, VWO			
% leerlingen dat in leerjaar 1 onderwijs volgt in meerdere onderwijssoorten	75%	VMBO, VMBO(g)t/HAVO, HAVO/VWO			
Rendement onderbouw	0 0 0 0 0 vergelijkingsgroep: VMBO-breed/HAVO/VWO				
	VMBO b	VMBO k	VMBO (g)t	HAVO	VWO
Adviesstructuur na 2e leerjaar			vmbo k- 3%	vmbo (g)t 1%	havo- 2%
			vmbo k(g)t 26%	vmbo (g)thavo 27%	havo/vwo 55%
			vmbo (g)t 11%	havo 22%	vwo 43%
			vmbo (g)thavo 35%	havo/vwo 43%	
			havo+ 28%	vwo 8%	
% leerlingen in leerjaar 3 zonder zittenblijven			94%	91%	88%

TL-kansklas: Mondial College, locatie Nijmegen west, Nijmegen	
Naam school	Mondial College, locatie Nijmegen west.
Korte beschrijving en vorm	
Visie	
Doelen en doelgroep	Leerlingen die net niet de vereiste CITO-score hebben, krijgen toch een kans om naar vmbo-tl te gaan. Daarvoor doen ze wel voorafgaand aan de toelating een test, om te bepalen of de leerling het niveau aankan. Bovendien moet de basisschool een positief advies geven voor de kansklas.
Inhoud	Leerlingen krijgen extra lessen Nederlands en wiskunde. Daarnaast volgen ze gewoon het reguliere programma dat bestaat uit de reguliere vakken en vakoverstijgende projecten.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Net als in het reguliere programma krijgen leerlingen ook de projecten. Daarbij wordt samengewerkt, zodat leerlingen leren overleggen en afspraken maken en nakomen.
Rol leraar	Leerlingen in de kansklas krijgen extra begeleiding op de punten waar zij minder sterk in blijken te zijn.
Materiaal	
Groeperingsvorm	Kleine klassen met 16 leerlingen.
Locatie	
Tijd	Het Mondial College biedt zowel in de kansklas als in het reguliere programma een tweejarige brugklas.
Toetsing	De meeste leerlingen stromen na de brugperiode door naar de theoretische leerweg. Wanneer leerlingen dit niet halen stromen ze door naar de theoretisch gemengde leerweg. Als juist blijkt dat leerlingen het niveau makkelijk aankunnen, in de kansklas of de reguliere klas, wordt verrijkingstof op havo-niveau aangeboden. Dat maakt doorstroom naar het tweede brugklasjaar op de havo mogelijk.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.mondialcollege.nl/Nijmegenwest/Leerlingen/Informatieovermijnleerjaar/Leerjaar1/tabid/522/Default.aspx http://www.lc-papier.nl/mondial/data/docs/Mondialvmbo-breed.pdf

TL-kansklas: Huygens College, Amsterdam	
Naam school	Huygens College.
Korte beschrijving en vorm	
Visie	De middelbare schooltijd is meer dan een optelsom van kennis en vaardigheden. De school leidt de leerlingen ook op tot zelfbewuste, kritische jonge mensen die in staat zijn hun weg in de maatschappij te vinden door de juiste keuzes te maken in hun verdere (beroeps)leven.
Doelen en doelgroep	Leerlingen die in de eerste klas vmbo-beroepsgericht een 8 of hoger gemiddeld scoren, en voor wie de leerstof onvoldoende uitdaging biedt, krijgen de mogelijkheid om door te stromen naar de vmbo-tl of naar de tl-kansklas. Voor leerlingen die willen doorstromen naar de havo zijn afspraken gemaakt met het Gerrit v.d. Veer College.
Inhoud	
Toetsen/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	In de gehele school ligt in de vernieuwde onderbouw de nadruk op toepassing van de leerstof, het ontwikkelen van vaardigheden en de samenhang tussen de diverse onderdelen. Ook wordt er veel aandacht besteed aan samenwerken, groepsvorming, sociale vaardigheden, de eigen mening en onderzoek.
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	In tegenstelling tot de meeste andere kansklassen bevindt deze kansklas zich in het tweede jaar. In het eerste jaar wordt uitgegaan van het advies van de basisschool.
Toetsing	Leerlingen die door willen stromen naar de kansklas moeten gemiddeld een acht staan en goedgekeurd worden door een commissie die onder andere let op: gedrag, inzet, inzicht en een positieve studiehouding.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Aan het einde van schooljaar 2007-2008 heeft 18,6% van de eerstejaars leerlingen het advies gekregen om vmbo-tl in leerjaar 2 te volgen. Alle leerlingen die het jaar daarvoor advies kregen om vmbo-tl te proberen, zijn afgelopen jaar bevorderd naar het derde leerjaar vmbo-tl.
Bron	http://www.huygens-college.nl/onderwijs/HUYGENS_schoolgids08-09.pdf (zie paragraaf 2.6.2 op blz. 17)

TL-kansklas: Carbooncollege Emma-VMBO, Heerlen	
Naam school	Carbooncollege, Emma-vmbo.
Korte beschrijving en vorm	Deze school heeft een soort TL-kansklas
Visie	Op Emma worden leerlingen voorbereid op hun leerroute naar het middelbaar beroepsonderwijs. Het gaat het niet alleen om schoolse talenten, maar ook om talenten die normaal niet op school aan bod komen. Om die reden besteedt Emma veel aandacht aan kunst en cultuuractiviteiten. Voor leerlingen, die eventueel alsnog willen doorstromen naar de theoretische leerweg, is een speciale opstroomklas theoretische leerweg opgezet. De leerlingen op Emma volgen de eerste twee jaar het onderwijs in een apart gebouw. Teams van docenten spelen in op de verschillen tussen leerlingen onderling. De leerlingen in de onderbouw worden in twee jaar voorbereid op een keuze voor een van de sectoren in de bovenbouw. Het is voor zijn verdere toekomst erg belangrijk dat de leerling juiste keuzes maakt.
Doelen en doelgroep	Leerlingen die capaciteiten blijken te hebben voor een meer theoretische opleiding. Met het advies kader/theoretisch.
Inhoud	De onderbouw van de Emma-vmbo staat vooral in het kader van het kiezen van een sector in de bovenbouw.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	De leerlingen zitten in de onderbouw in een apart gebouw. Als leerlingen door kunnen stromen naar een vmbo-tl-opleiding moeten ze naar een andere locatie van het Carbooncollege.
Tijd	Aan het einde van het tweede jaar wordt een definitieve keuze gemaakt.
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Zie de opbrengstkaart van de inspectie op de volgende pagina (2009). Het inspectierapport van 2006 is niet zeer positief over de doorstroom op het Emmacollege: "De meeste locaties van het Carbooncollege behalen voldoende opbrengsten. Een uitzondering vormen de gemiddelde examencijfers van het vmbo-g/tl locatie voormalig Emmacollege, de doorstroom in de bovenbouw havo locatie Rombouts en de gemiddelde examencijfers van het havo locatie Broekland. Vooral deze laatste resultaten zijn zeer onvoldoende. Daarom heeft het verschijnsel van onvoldoende examencijfers vooral bij de integratie van deze havo-afdeling binnen het nieuwe Carbooncollege de specifieke aandacht van de schoolleiding nodig."
Bron	http://emmacollege.nl/carbooncollege/ktmlpro/images/uploadsemma/file/2009-2010%20website%20Emma%20170909(1).pdf http://www.carbooncollege.nl/carbooncollege/ktmlpro/images/uploadsemma/AdvertentieEmma.pdf http://209.85.135.132/search?q=cache:sKzYKoh-4qMJ:www.carbooncollege.com/carbooncollege/ktmlpro/images/uploadsbroekland/file/2009-2010%2520website%2520Broekland%2520011009.pdf+Carbooncollege+Broekland+opstroomklas&cd=4&hl=nl&ct=clnk&gl=nl (havo-opstroomklas van nevenlocatie Broekland) http://tkrtp.owinsp.nl/PdfServlet?odk_id=83344&rSoort=O&schoolnaam=Carbooncollege
Contactgegevens	

		Opbrengstenkaart 2009				
Carbooncollege, loc. Emmacollege Heerlen LWOO, VMBO 1388 leerlingen 2 vestigingen		Carbooncollege Emma, locatie VMBO-bovenbouw De Weggebakker 1 64 13 NR Heerlen 850 leerlingen, waarvan: - 45% in de eerste twee leerjaren - 55% VMBO in leerjaar 3 en 4 487 leerlingen VMBO in leerjaar 3 en 4 (incl. 179 leerlingen LWOO, waarvan: - 58% basisonderwijsgerichte leerweg - 42% kaderberoepsgerichte leerweg Op deze school is een internationale schakelklas.				
ONDERBOUW						
% leerlingen dat in leerjaar 1 onderwijs volgt in één onderwijssoort		0%				
% leerlingen dat in leerjaar 1 onderwijs volgt in meerdere onderwijssoorten		100% VMBO				
Rendement onderbouw		 Vergelijkingsgroep: VMBO-breed en VMBO-breed/HAVO				
		VMBO b	VMBO k	VMBO (g)t	HAVO	VWO
Advisestructuur na 2e leerjaar			vmbo b 10%			
			vmbo bk 9%			
		vmbo b 65%	vmbo k 56%			
		vmbo bk 5%	vmbo (g)t 8%			
		vmbo k- 29%	vmbo (g)t- 9%			
% leerlingen in leerjaar 3 zonder zitstoelplan		97%		99%		

Bijlage 4: Juniorcollege

Gemeente	Juniorcollege	Nadere beschrijving
Amsterdam	Calvijn met Juniorcollege	
Enschede	Bonhoeffer College, locatie Beversstraat	
Enschede	Stedelijke Lyceum Zwering	
Groningen	Zernike College	ja
Oosterhout	Petrus Canisius College, onderbouwvestiging	
Beilen	Dr. Nassau College, juniorcollege	
Rotterdam	Juniorcollege Middellande	

Een juniorcollege is een onderbouw- of brugklaslocatie waarbij de leerlingen van alle brugklassen bijeen zitten, om daarna pas verder geselecteerd te worden. De reden hiervan is eerder de veiligheid en de kleinschaligheid dan het uitstellen van het selectiemoment. Daarom lijkt dit initiatief van minder belang voor dit onderzoek. Uiteindelijk zijn er zes juniorcolleges gevonden en op een rijtje gezet.

Naast deze juniorcolleges is er ook nog een ander initiatief dat zich juniorcollege noemt. Het gaat dan om lessen op de universiteit voor excellente leerlingen gericht op ICT en techniek. Dit om leerlingen al vroeg voor deze sectoren te interesseren.

Een nadere beschrijving: Zernike College, Groningen

1. Wat zijn de resultaten/effecten van het juniorcollege?

- In het juniorcollege wordt er zo lang mogelijk naar gestreefd om leerlingen naar het hoogste niveau te tillen. Daarbij krijgen leerlingen steeds opnieuw kansen om te laten zien dat zij het hogere niveau aankunnen. Uit de doorstroom na het derde jaar blijkt echter dat er toch te veel leerlingen afstromen. Er wordt dan wel naar gestreefd om leerlingen bijvoorbeeld van drie atheneum naar vier havo te laten gaan, maar dan nog is er sprake van te veel afstroom in vergelijking met andere schooltypen. Van de inspectie heeft het Zernike College daarom de tip gekregen om iets strenger te zijn naar leerlingen toe, en niet te lang kansen te blijven bieden.
- Uit de opbrengstenkaart van de inspectie blijkt dat het Zernike College gemiddeld scoort qua door- en uitstroom van leerlingen.
- Het effect kun je echter ook aflezen aan de tevredenheid van de ouders en leerlingen. Sinds het Zernike College tien jaar geleden met de juniorcolleges is gestart is het leerlingaantal enorm toegenomen en is de regio die de school beslaat vergroot. Blijkbaar voorzien ze dus in een behoefte.
- Vanuit het Montessori-college stromen leerlingen over het algemeen gezien door naar een hoger niveau van de bovenbouw. Daar blijken deze leerlingen een voorsprong te hebben op andere leerlingen wat betreft zelfstandigheid en mondigheid. Qua inhoudelijke kennis lopen ze echter soms juist weer wat achter.
- Een negatief effect van het juniorcollege is dat de stap naar de bovenbouw vergroot wordt. Leerlingen stromen door naar een ander gebouw met een andere cultuur, en zijn dan ineens de jongste. Het verschilt per leerling hoe zij dit ervaren.

2. Het profiel: Welke factoren dragen bij aan deze resultaten/effecten van de juniorcolleges?

Juniorcollege: Zernike College, Groningen, format n.a.v. telefonisch interview	
Naam school	Zernike College.
Korte beschrijving en vorm	<p>Het Zernike College bestaat uit vier juniorcolleges. Dit zijn steeds brede scholengemeenschappen met daarbij dakpanklassen, atheneum/havo, havo/TL, K/B en LWOO.</p> <p>Op vmbo-niveau biedt het juniorcollege twee jaar onderwijs, op havo/vwo-niveau gaat het om drie jaar. Daarna stromen leerlingen door naar een grootschaligere bovenbouw.</p> <p>De verschillende locaties hebben ieder een eigen onderwijskundig concept. Vooral het Montessori-juniorcollege onderscheidt zich door een afwijkende aanpak waarin leerlingen meer uitgedaagd worden om zelf de verantwoordelijkheid te nemen (scenario 3 Vernieuwde Onderbouw). Ouders en leerlingen hebben de mogelijkheid om een school te kiezen die het beste bij de leerstijl van het kind past. Daarbij wordt misschien door de basisschool geadviseerd, het Zernike laat de keuze bij de ouders.</p>
Visie	<p>De juniorcolleges zijn met een helder doel voor ogen opgezet: Op volgorde van belangrijkheid:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. een kleinschalige en veilige leeromgeving realiseren voor leerlingen; 2. de schakelfunctie innemen tussen het PO en de bovenbouw van het VO; 3. de selectie van leerlingen voor een schooltype uitstellen, zodat leerlingen zo lang mogelijk de mogelijkheid krijgen een zo hoog mogelijk niveau te bereiken; 4. leerlingen in de leeftijd van 12 tot 15 zitten in een heel eigen leeftijdsfase, daar kan op het juniorcollege rekening mee gehouden worden; 5. door het brede karakter van de juniorcolleges komen alle leerlingen in contact met elkaar. Zo wordt er gestreefd naar samengaan, begrip en respect voor elkaar. (Er zijn echter elders ook juniorcolleges die alleen voor het vmbo zijn, daarvoor geldt dit laatste punt niet. Binnen het Zernike College is dit niet het geval.)
Doelen en doelgroep	<p>Het Zernike College heeft geen last van Randstedelijke problematiek en heeft dus ook niet speciaal leerlingen met een (taal)achterstand als doelgroep. Alle leerlingen die voor het Zernike college kiezen, komen in de onderbouw in een juniorcollege terecht. Daarbij kiezen ouders en leerlingen (eventueel in samenspraak met de basisschool) de best passende locatie.</p>
Kosten	<p>De kosten zitten bij de juniorcolleges met name in het kleinschalige karakter (zo'n 400 leerlingen per locatie), niet in het realiseren van de differentiatie.</p>

Inhoud	<p>Alle leerlingen komen de eerste twee jaar in een dakpanklas terecht. In deze dakpanconstructie is er sprake van differentiatie om leerlingen zo goed mogelijk op niveau te bedienen en om naar een zo hoog mogelijk niveau te streven. Punten waarin differentiatie tot uiting komt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • KWT-uren. Dit is een band in het rooster voor alle brugklasleerlingen waarbij leerlingen een aanbod op maat krijgen. Hierbij gaat het om extra ondersteuning voor de leerling bij deficiënties of juist om extra verdieping voor leerlingen die daar behoefte aan hebben. Ook worden deze uren gebruikt voor projecten. De ondersteuning en verdieping richt zich met name op rekenen, taal en ict. Op het Montessori-college mogen de leerlingen zelf na verloop van tijd kiezen binnen het aanbod van de KWT-uren. Bij de andere locaties bepalen leraren in samenspraak met leerling en ouders wat de beste invulling is van de KWT-tijd voor de leerlingen; • toetsing. Leerlingen krijgen les op het hoogste niveau van de dakpanklas (hiervoor is gekozen omdat ouders dit prettig vinden). De toetsing vindt echter op twee niveaus plaats. Daarbij mogen de leerlingen (en ouders) kiezen op welk niveau de toetsen gemaakt worden. Hierin kunnen leerlingen na verloop van tijd ook switchen. Daarbij blijven ze dus wel in dezelfde klas, maar krijgen toetsen op een ander niveau.
Leeractiviteiten	Zie inhoud.
Rol leraar	<p>De teams zijn op het Zernike College verticaal georganiseerd. Daardoor kunnen leraren leerlingen twee tot drie jaar intensief volgen. De leraren krijgen dan dus de kans om de leerlingen goed te leren kennen, zodat het best passende advies gegeven kan worden. Leraren hebben daarom steeds als taak de competenties van de leerlingen te volgen en te sturen, zodat er een zo goed mogelijk beeld van de leerling ontstaat en de determinatie zo goed mogelijk verloopt.</p> <p>Op het Montessori-college krijgen leerlingen zelfs gedurende de hele onderbouw dezelfde mentor. Dit versterkt het effect van de intensieve relatie. De heer Dijkstra had de voorkeur voor deze aanpak, omdat dat het karakter van het juniorcollege (kleinschaligheid, elkaar goed leren kennen, een goed passend advies geven) versterkt.</p>
Materiaal	
Groeperingsvorm	<p>Leerlingen blijven gedurende twee jaar in dezelfde klas, zodat deze klas elkaar goed leert kennen. Dit wordt ook mogelijk gemaakt doordat leerlingen binnen dezelfde klas kunnen variëren van niveau. Er wordt zoveel mogelijk voorkomen dat leerlingen tussentijds over moeten stappen naar een ander niveau.</p> <p>In het derde jaar van havo/atheneum stromen leerlingen binnen het juniorcollege wel al door naar een homogene groep, maar ook dan wordt ernaar gestreefd om klassen zoveel mogelijk in dezelfde samenstelling te houden, met dezelfde docenten.</p> <p><i>Aantallen leerlingen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 400 tot 600 leerlingen per locatie.

Locatie	De juniorcolleges zijn bedoeld als een kleinschalige onderbouwlocatie. Daarna stromen leerlingen door naar een grootschaliger onderbouw. Volgens de heer Dijkstra moeten er minimaal twee juniorcolleges als fundament voor één bovenbouw dienen, om het gedifferentieerde programma van de bovenbouw (profielen/sectoren) van voldoende volume te voorzien.
Tijd	Leerlingen blijven gedurende de hele onderbouw op het juniorcollege. Daarbij is sprake van een tweejarige brugklas met dakpanconstructie. De havo/atheneum-leerlingen zitten ook in het derde jaar nog op het juniorcollege, maar dan wel in een homogeen derde jaar.
Toetsing	Zie inhoud. De toetsing vindt dus plaats op twee niveaus. Leerlingen bepalen in samenspraak met leraren en ouders op welk niveau de toetsen gemaakt worden. De vraag hoe deze toetsen zich van elkaar onderscheiden werd niet beantwoord. Bij de poort worden leerlingen al getoetst op deficiënties, vooral op het gebied van taal en rekenen. Hier wordt dan gedurende het schooljaar, vooral in de KWT-uren extra aandacht aan besteed.
Bron	Geïnterviewde: Dirk Dijkstra, rector van het Zernike College. Wanneer er nog aanvullende vragen waren, was het mogelijk de heer Dijkstra te mailen of te bellen. http://issuu.com/avddrift/docs/schoolgids_zernike2009 http://www.zernike.nl/documenten/schoolplan2006-2010.pdf
Contactgegevens	ddijkstra@zernike.nl 06-26164577.

3. Welke investeringen zijn nodig?

De kosten zitten bij de juniorcolleges vooral in het kleinschalige karakter (zo'n 400 leerlingen per locatie), niet in het realiseren van de differentiatie. Door de kleinschaligheid zijn er meer gebouwen nodig, maar ook meer conciërges, kantines, etcetera. Ook gaat het om een kleiner aantal leerlingen, dit bemoeilijkt de formaties. Bijvoorbeeld bij 95 eerstejaarsleerlingen moeten er toch vier klassen gemaakt worden, dat is kostbaar.

Het ministerie rekent ieder gebouw steeds als een eigen locatie, en in de bekostiging van het ministerie wordt uitgegaan van locaties waarbij alle leerjaren samen zitten. Dat wringt nog wel eens.

Algemene beschrijvingen

Juniorcollege: Calvijn met Juniorcollege, Amsterdam	
Naam school	Calvijn met Juniorcollege.
Korte beschrijving en vorm	
Visie	Leerlingen zoveel mogelijk kansen bieden om hun talenten te ontplooiën.
Doelen en doelgroep	Alle leerlingen.
Inhoud	<p>Al vanaf de brugklas leren leerlingen wat er allemaal komt kijken bij 'kiezen'. Want het kiezen van de juiste studierichting (leerweg) is moeilijk. Aan het eind van klas 1 kiezen leerlingen uit techniek of economie/verzorging. In klas 2 maken de leerlingen kennis met de verschillende studierichtingen in de bovenbouw, het vervolgonderwijs en het bedrijfsleven. Zodat ze een betere keuze kunnen maken voor hun vervolgopleiding in de richting van Economie, Zorg & Welzijn of Techniek.</p> <p>Daarnaast is er extra aandacht voor taal, omdat het merendeel van de leerlingen op deze school tweetalig is.</p>
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	In klas 1 en 2 worden leerlingen voorbereid op de bovenbouw. Ze leren samenwerken, presentaties maken en zelf dingen opzoeken in de bibliotheek, kranten en op het internet. Ze leren voor hun eigen materiaal te zorgen, op tijd te komen en zich aan afspraken te houden. Verder is er aandacht voor sociale vaardigheden als luisteren, argumenteren, interviewen en omgang met mensen in het algemeen. Eventuele achterstanden worden zo snel mogelijk weggewerkt of verkleind.
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	Het is niet duidelijk of het hier een aparte locatie betreft. Het is namelijk een onderdeel van Amarantis onderwijsgroep. Dit bestuur streeft ernaar leerlingen met dezelfde belangstelling en aanleg zoveel mogelijk bij elkaar in één gebouw te houden. Dat is niet gebruikelijk bij een Juniorcollege.
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.calvijnmetjuniorcollege.nl/school_en_onderwijs/ http://www.calvijnmetjuniorcollege.nl/school_en_onderwijs/onderbouw.php http://www.calvijnmetjuniorcollege.nl/school_en_onderwijs/Schoolgids.php
Contactgegevens	

Juniorcollege: Bonhoeffer College, Locatie Beversstraat, Enschede	
Naam school	Sinds juli 2007 bestaat deze locatie niet meer! Daarom alleen even de 'tien sterke punten' op een rij.
Korte beschrijving en vorm	
Visie	
Doelen en doelgroep	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mooi overzichtelijk schoolgebouw met ruim 300 leerlingen. 2. Alleen voor leerlingen van 12-15 jaar (klas 1 en 2 basisvorming). 3. Niveaugroepen van vmbo tot vwo. 4. Kleine groepen (16-24 leerlingen). 5. Docenten werken aan positief werk- en leefklimaat. 6. Leren leuk maken door projecten en bijzondere activiteiten. 7. Extra zorg voor leerlingen door zorgteam en opvanglokaal 103. 8. Veiligheid, respect voor elkaar en regels vinden we belangrijk. 9. Actief anti-rook- en anti-pestbeleid. 10. Juniorcollege is langzaam wennen aan middelbare school.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.bc-enschede.nl/beversstraat/algemeen/junior.asp
Contactgegevens	

Juniorcollege: Stedelijk Lyceum Zwering, Enschede	
Naam school	Stedelijk Lyceum Zwering.
Korte beschrijving en vorm	Het juniorcollege is een kleine locatie. Door de kleinschaligheid is persoonlijk contact eenvoudig te realiseren en ontstaat er een prettige sfeer. Ook is er veel aandacht voor individuele verschillen.
Visie	
Doelen en doelgroep	Het juniorcollege is een breed instroompunt voor leerlingen van vmbo-beroepsgericht tot vwo. Na twee jaar onderbouw stromen de leerlingen door naar één van de bovenbouwlocaties.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	Juniorcollege Zwering is een locatie waar alleen 1e en 2e klassen zijn gehuisvest in een nieuw modern gebouw. In het gebouw zijn circa 350 leerlingen gehuisvest
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.hetstedelijk.nl/index.php?id=3200 http://www.hetstedelijk.nl/index.php?id=1729
Contactgegevens	

Juniorcollege: Zernike College, Groningen - zie ook nadere beschrijving -	
Naam school	Zernike College.
Korte beschrijving en vorm	Het Zernike College heeft vier juniorcolleges met alle een eigen onderwijskundig beleid.
Visie	Alle leerlingen worden uitgedaagd en gestimuleerd om zich in de juiste leerroute te ontplooiën. Daarbij bieden wij maximale kansen en een professionele begeleiding. Het Zernike College tracht de nieuwste inzichten op gebied van het leren van jongeren te vertalen in uitdagende programma's. De juniorcolleges verschillen qua onderwijskundig aanbod. De leerstijlen van jongeren verschillen immers. Centraal in de begeleiding staat de mentor
Doelen en doelgroep	Algemeen doel is zoveel mogelijk aan te kunnen sluiten bij de behoeften van de leerling. De scheidslijn tussen de juniorcolleges en de gehele school is qua beleidsvoering niet scherp te trekken. Binnen ons college kunnen leerlingen met elk advies van de basisschool geplaatst worden. De adviezen van de basisscholen worden daarbij als richtlijn gebruikt. In jaar 1 en 2 onderscheiden we atheneum/havo-klassen, havo/vmbo-tl-klassen, tl/kb-klassen en bb-klassen. Aan het einde van leerjaar 2 wordt definitief gekozen voor atheneum 3, havo 3 of vmbo 3. Na atheneum 3 en havo 3 stromen onze leerlingen door naar de Montessori-bovenbouw.
Inhoud	De essentie van ons onderwijsconcept is terug te vinden in: <ul style="list-style-type: none"> • uitdagende, activerende en didactisch afwisselende programma's; • onderwijs op maat, dat wil zeggen diverse leerroutes die rekening houden met verschillen in tempo, leerstijl en leerbehoefte van de leerlingen; • binnen onze leerlingbegeleiding staat de mentor centraal; • een adequate voorbereiding op het vervolgonderwijs.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	Wij hebben als organisatie bewust gekozen voor kleine locaties. Juniorcolleges met maximaal 600 leerlingen bieden een veilig en herkenbaar schoolklimaat. Het Zernike College heeft vier van deze Juniorlocaties die vervolgens aansluiten op een studiehuis en twee locaties voor de vmbo-leerwegen.
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://issuu.com/avddrift/docs/schoolgids_zernike2009 http://www.zernike.nl/documenten/schoolplan2006-2010.pdf
Contactgegevens	

Juniorcollege: Petrus Canisius College, onderbouwvestiging, Oosterhout	
Naam school	PCC Oosterhout, Onderbouwvestiging.
Korte beschrijving en vorm	Op de onderbouwvestiging worden in een tweejarige brugperiode de vmbo-opleidingen aangeboden op de niveaus GL, KB en BB. Leerlingen krijgen les in de 14 basisvormingsvakken.
Visie	
Doelen en doelgroep	
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	De eerste twee jaar op een onderbouwlocatie.
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	http://www.pcc.nu/Page/nctrue/sp104/index.html
Contactgegevens	

Juniorcollege: Dr Nassau College, Juniorcollege, Beilen	
Naam school	Dr. Nassau College, Juniorcollege.
Korte beschrijving en vorm	Leerlingen zitten in een tweejarige brugklas, waarin ze les krijgen op het hoogste niveau, maar toetsen op hun eigen niveau. Zo worden leerlingen gestimuleerd te streven naar het hoogste niveau. Zo nodig wordt daar extra begeleiding bij geboden.
Visie	
Doelen en doelgroep	
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Leerlingen werken veel samen.
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	De kleinschalige leeromgeving zorgt voor korte lijntjes tussen leerling, docent en ouders.
Tijd	De eerste drie jaar bevinden leerlingen zich op een aparte locatie.
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	
Contactgegevens	

Juniorcollege: Middellande, Rotterdam	
Naam school	Juniorcollege Middellande, Rotterdam.
Korte beschrijving en vorm	Taalgericht vakonderwijs. Taalcoaches.
Visie	Leerlingen in een beschermde omgeving sociaal en taalvaardig maken.
Doelen en doelgroep	Vmbo-bb en kb onderbouw. Allochtone leerlingen.
Inhoud	Leergebieden. Leren in Nieuwe Contexten (LinC). Het is 3 jaar geleden gestart met een speciale taalklas. Het succes van deze taalklas heeft geleid tot schoolbrede invoering.
Kosten/toegankelijkheid	De achterstandsgelden worden besteed aan kleine klassen in plaats van individuele ondersteuning.
Leeractiviteiten	Veel presentaties en dramatische expressie.
Rol leraar	Alle docenten hebben een cursus taalbeleid gevolgd en worden begeleid door een taalcoach. Ook nascholing dramatische expressie.
Materiaal	
Groeperingsvorm	Kleine klassen van 17 leerlingen.
Locatie	
Tijd	
Toetsing	Cito VAS wordt gebruikt.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Succes aparte taalklas heeft geleid tot schoolbrede aanpak. Leerlingen met niveau groep 5/6 basisschool worden op niveau vmbo gebracht.
Bron	Onderbouwmagazine nr. 10, november 2008. Telefonisch interview.

Bijlage 5: Innovatieve scholen

Gemeente	School	Nadere beschrijving
Leeuwarden	Pieter Jelles !mpulse	ja
Amsterdam	IJburg College	
Roermond	Niekée	
Den Haag	City+ College en Varias College (Johan de Witt)	
Rotterdam	OSG Nieuw Zuid	
Herthuyzen	SG St. Ursula	

Onder de noemer innovatieve scholen hebben we initiatieven ondergebracht die niet passen in de andere categorieën. Toch zijn deze innovatieve scholen de moeite waard te beschrijven omdat daar vaak een geheel eigen concept wordt toegepast, vaak een mix van instrumenten. Kenmerkend voor deze scholen is:

- specifiek beleid om de leerling goed voor te sorteren
- heterogeen samengestelde groepen
- intensieve begeleiding
- vaak kleinere groepen.

Twee initiatieven verdienen een speciale vermelding omdat deze zich onderscheiden van de andere activiteiten in kwantiteit en kwaliteit. Dit zijn de verschillende initiatieven die lopen bij Johan de Witt College te Den Haag en Pieter Jelles !mpulse in Leeuwarden (zie hieronder 'nadere beschrijving').

Pieter Jelles is een openbare scholengemeenschap en biedt alle niveaus en schooltypes aan binnen het voorgezet onderwijs. De scholengemeenschap bestaat uit 9 verschillende scholen, die samen voor ongeveer 4500 leerlingen onderwijs verzorgen. Elke school heeft zijn eigen onderwijsconcept, sfeer en omvang. Zo kunnen leerlingen en ouders kiezen uit verschillende scholen met een verschillende benadering zoals Montessori, Dalton of !mpulse. Door de omvang van de school is het mogelijk om extra activiteiten te realiseren. Een voorbeeld hiervan is het samenwerkingsverband met Cenzore waar leerlingen met leerproblemen extra begeleiding krijgen.

Een nadere beschrijving: Pieter Jelles Impulse, Leeuwarden

Naam school	Pieter Jelles Impulse te Leeuwarden.
Korte beschrijving en vorm	Impulse is één van de acht scholen van Pieter Jelles en bestaat sinds augustus 2005. De leerlingen werken in brede heterogene groepen aan leergebieden aan de basisstof en daarnaast formuleren de leerlingen hun eigen leervragen.
Visie	Impulse geeft leerlingen de kans om zich breed te ontplooiën als eigenaar van het ontwikkelproces.
Doelen en doelgroep	Vmbo-tl – havo – vwo: geen toelatingseisen.
Inhoud	De inhoud is georganiseerd rond leergebieden. Per leergebied werken de leerlingen aan de basisstof en docenten houden rekening met de verschillende leerstijlen van de leerlingen. Daarnaast formuleren de leerlingen hun eigen leervragen.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	De leerling onderzoekt vanuit zijn eigen interesses, voorkeuren en talenten wat hij kan, wat hij wil en wat hij moet kennen en kunnen om zijn ambities te realiseren. Op basis hiervan stelt de leerling zijn eigen unieke leerplan op. Tijdens het leren dienen zich nieuwe leervragen aan. Door zelfreflectie leert de leerling zijn eigen proces waar nodig bij te stellen.
Rol leraar	De docenten zijn coach, kringbegeleider en vaktutor. Als coach en kringbegeleider ondersteunt hij de leerling bij het Individueel leerplan. De coach is ook het aanspreekpunt voor de ouders. Verder wordt de leerling binnen de vakgebieden door de vaktutores geholpen.
Materiaal	De leerlingen werken niet met boeken, maar met een portal. De docenten worden in schooltijd gefaciliteerd om zelf materiaal te arrangeren via een elektronische omgeving.
Groeperingsvorm	Brede heterogene groepen van maximaal 25 leerlingen. De leerlingen werken in settings. Een setting is een plek en een organisatievorm waarin leerlingen leren. In de brugklas werken de leerlingen in vijf settings: het podium, het laboratorium en onderzoeksbureau, het atelier, de onderneming en het talentcentrum. Leerlingen vanuit verschillende leerjaren kunnen samen aan een setting werken.
Locatie	Groepsruimtes met specifieke functies: gewone klaslokalen, aula, bibliotheek, ruimte waar de leerlingen aan de computer kunnen werken.
Tijd	Het reguliere schooljaar bestaat uit vijf periodes met een vast ritme: presentaties vanuit de settings en leergebieden, reflectie op de leerdoelen en nieuwe doelen worden voor de volgende periode vastgesteld.
Toetsing	Leerlingen houden een portfolio bij. Twee keer per jaar (in januari en juni) krijgen de leerlingen een rapport en een overzicht van de behaalde kerndoelen. Op het rapport staan geen cijfers. Daarnaast gebruikt de school de Cito VAS-toetsen.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Uit het innovatieprogramma 'durvendelendoen' en de brochure van de VO-raad blijkt grote mate van opstroom na 2 jaar.
Bron	Innovatieprogramma 'durvendelendoen'. Brochure Eigentijds Onderwijs (VO-raad). www.impulse.pj.nl/impulse .

Algemene beschrijvingen

Naam school	Het IJburg College te Amsterdam.
Korte beschrijving en vorm	Een onderwijsconcept dat rekening houdt met verschillen, waarin leerlingen van en met elkaar leren en waarin zoveel mogelijk geleerd wordt in 'echte situaties'. Alle leerlingen zoveel mogelijk te laten leren, in een leergemeenschap, over zichzelf en de wereld om hen heen. In de eerste twee jaar in heterogene stamgroepen.
Visie	Het onderwijs op het IJburg College houdt rekening met verschillen en gebruikt juist de verschillende kwaliteiten van de leerlingen en medewerkers om een optimale leersituatie te creëren. Leerlingen, medewerkers en ouders leren in een leergemeenschap van en met elkaar.
Doelen en doelgroep	Leerlingen op hun eigen niveau uitdagen om het beste te presteren. Vmbo-havo-vwo.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	Centrale positie mentor.
Materiaal	
Groeperingsvorm	Leerlingen hebben hun thuisbasis in een stamgroep. Dit is een groep van 15 leerlingen, die intensief begeleid wordt door een mentor. De mentor ziet zijn leerlingen dagelijks. Elke ochtend wordt de dag gestart vanuit de stamgroep. De mentor voert regelmatig ontwikkelingsgesprekken met de leerling en zijn ouders én de mentor komt op huisbezoek bij zijn nieuwe leerlingen. Onderbouw-middenbouw-bovenbouw.
Locatie	Groepsruimtes en leslokalen.
Tijd	In stamgroeptijd leren leerlingen door met elkaar in gesprek te gaan en van elkaar te leren. In kennistijd krijgen leerlingen overzichtelijk kennis overgedragen door een expert. In thematijd gaan leerlingen zelf aan de slag met eigen onderzoekjes of echte opdrachten. Op andere momenten krijgen leerlingen de mogelijkheid om op maat onder begeleiding zich in bepaalde lesstof te verdiepen of juist stof te herhalen. En in workshop-tijd kunnen leerlingen kiezen uit de meest uiteenlopende workshops van experts. Na schooltijd worden er in samenwerking met verschillende organisaties naschoolse activiteiten aangeboden. De onderwijstijd is verdeeld in blokken: mentorles, thematisch werken, keuzevakken, vaardigheden ontwikkelen en specifieke vaklessen.
Toetsing	Eenzijds maakt elke leerling zijn eigen persoonlijke ontwikkeling door, welke zelf wordt bijgehouden in een leermap. Anderzijds wordt de leerling regelmatig getoetst aan externe meetlatten zoals die van de expert. De leerling wordt intensief begeleid in zijn ontwikkeling door de mentor. De leerling kan vakken op verschillende niveaus volgen.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Grote mate van opstroom na twee jaar volgens eigen inzichten.
Bron	Innovatieprogramma 'durvendelendoen'. Brochure Eigentijds Onderwijs (VO-raad). www.ijburgcollege.nl .

Naam school	Niekée te Roermond.
Korte beschrijving en vorm	
Visie	Leerlingen worden voorbereid op een leven lang leren. Het diploma is een noodzakelijke mijlpaal in de ontwikkeling van de leerling, maar scholing en ontwikkeling is veel meer dan examenleerstof.
Doelen en doelgroep	Vmbo.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	Individuele digitale leerplanning.
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	Heterogene en homogene klassen. Veel allochtone leerlingen.
Locatie	Groepsruimtes en lesruimtes. Nieuw speciaal ingericht schoolgebouw (facilitair onderwijs- en activiteitencentrum).
Tijd	Vakken 30% van de tijd. Leergebieden 40%. Keuzevakken 30%.
Toetsing	Leerling kan worden getoetst op verschillende niveaus.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Grote mate van opstroom na 2-jarige brugklas.
Bron	Innovatieprogramma 'durvendelendoen'. Brochure Eigentijds Onderwijs (VO-raad). www.niekee.nl .

Naam school	Citycollege St. Franciscus.
Korte beschrijving en vorm	Verlenging rooster.
Visie	Verbeteren basisvaardigheden taal en rekenen.
Doelen en doelgroep	Havo/vwo/gymnasium.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	Roosterverlenging.
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	Monitor onderbouw 2007. Bewegen met beleid.

Naam school	City+ College en Varias College te Den Haag (Johan de Witt Scholengroep).
Korte beschrijving en vorm	Talencentrum als virtueel leercentrum.
Visie	Leerlingen motiveren door het juiste onderwijs te laten volgen.
Doelen en doelgroep	Leerlingen zo snel mogelijk op de juiste plek op hun hoogste niveau.
Inhoud	Doorlopende leerlijnen van po naar mbo en ho. Leerbiografie (eigen leerlingvolgsysteem). Schakelprotocollen.
Kosten/toegankelijkheid	Innovatiesubsidie durven, delen, doen.
Leeractiviteiten	
Rol leraar	Snel herkennen van competenties en leerlingen snel doorschakelen naar het juiste niveau. Ondersteuning van onderzoekers.
Materiaal	
Groeperingsvorm	
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	Van scholen leren over innoveren, M. Aarts en S. Waslander.

Naam school	OSG Nieuw Zuid, Rotterdam.
Korte beschrijving en vorm	Focusprogramma's naast het reguliere curriculum. Masterclasses en mediaklassen. 2-jarige brugklas.
Visie	De innovatie is bedoeld om achterstandsleerlingen meer toekomstperspectief te bieden en sociaal vaardiger te maken.
Doelen en doelgroep	Vmbo-onderbouw. Kennis, vaardigheden en motivatie leerlingen verhogen.
Inhoud	
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	
Materiaal	
Groeperingsvorm	Kernteam en leerpleinen.
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Effectmeting door Oberon. 30% leerlingen na 2 jaar op een hoger niveau.
Bron	Van scholen leren over innoveren, M. Aarts en S. Waslander.

Naam school	SG St. Ursula, Herthuyzen.
Korte beschrijving en vorm	Syntheseklas (soort schakelklas).
Visie	Leerlingen plezier in onderwijs bieden en meer kans op een diploma.
Doelen en doelgroep	Vmbo- en cluster 4-leerlingen naar een diploma leiden. Opstroom bevorderen en afstroom voorkomen.
Inhoud	Regulier onderwijs.
Kosten/toegankelijkheid	
Leeractiviteiten	
Rol leraar	Zowel docenten vso als vmbo.
Materiaal	
Groeperingsvorm	Kleine vaste klassen.
Locatie	
Tijd	
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	SCO-Kohnstamm Instituut en Onderwijscentrum VU.
Bron	Van scholen leren over innoveren, M. Aarts en S. Waslander. www.st.ursula.nl .

Bijlage 6: Zaterdagschool

Naam school	NOVA College te Den Haag.
Korte beschrijving en vorm	Zaterdagschool.
Visie	Integratie en kansen bieden aan allochtone burgers. Het initiatief is gestart in het kader van Krachtwijken.
Doelen en doelgroep	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen voortgezet onderwijs. 2. Leerlingen primair onderwijs groep 7 en 8. 3. Volwassenen.
Inhoud	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nederlands, Engels, wiskunde en sport. 2. Voorbereiding op middelbare school. Rekenen, taal en wereldoriëntatie. 3. Nederlands, Engels en ICT.
Kosten/toegankelijkheid	Onderwijs is gratis. Kosten voor 130 leerlingen per jaar zijn € 160.000, -. Dit wordt opgebracht door gezamenlijke organisaties: school, welzijnsinstelling, woningcorporatie en gemeente Den Haag.
Leeractiviteiten	
Rol leraar	Begeleiding van ervaren (vak)docenten.
Materiaal	
Groeperingsvorm	Twee blokken van 75 minuten met daartussen 30 minuten pauze. Maximaal 15 deelnemers per groep.
Locatie	
Tijd	Drie periodes van 9 weken. Elke zaterdag van 09.30 tot 12.30 uur.
Toetsing	
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	
Bron	www.debredeschool.nl .

Bijlage 7: Voormalige middenschool en traditioneel vernieuwingsonderwijs

<i>Gemeente</i>	<i>Voormalige middenschool</i>	<i>Nadere beschrijving</i>
Amsterdam	Open Schoolgemeenschap Bijlmer	ja
	Dalton onderwijs	
Alkmaar	Stedelijk Dalton College	
Almere	Helen Parkhurst	
	Montessori onderwijs	
Nijmegen	Montessori College	
	Vrije School onderwijs	
Bergen	Adriaan Roland Holtschool	

Het middenschoolexperiment in de jaren zeventig en tachtig had als belangrijkste uitgangspunt het uitstellen van de school- en beroepskeuze, onder andere met behulp van heterogene klassen. Na de beëindiging van het middenschoolexperiment werden deze voormalige middenscholen reguliere scholen binnen het voortgezet onderwijs. De Vries (2007) heeft zes voormalige middenscholen onderzocht op de specifieke kenmerken van toen en nu. Uit dit onderzoek blijkt dat de Open Schoolgemeenschap Bijlmer veel kenmerken van het middenschoolonderwijs behouden heeft en nog steeds een uitgesproken visie heeft op het voorkomen van vroegselectie. Heterogene klassen en differentiatie binnen klassenverband spelen hierbij een belangrijke rol. Daarnaast heeft men nieuwe initiatieven ontwikkeld in het kader van het voorkomen van vroegselectie, zoals een extra havo-jaar en extra huiswerkbegeleiding.

In Nederland kent het voortgezet onderwijs scholen met een specifieke onderwijsvisie, zoals de Daltonscholen, Montessorischolen en de Vrije Scholen. Dit onderwijs kenmerkt zich onder andere door heterogene brugklassen en soms door een meerjarige brugperiode. Uit de inventarisatie blijkt dat sommige van deze scholen ook specifiek beleid voeren op het voorkomen van vroegselectie. Deze scholen zijn terug te vinden in de nadere beschrijving. Ook hier spelen verschillende vormen van heterogene klassen of combinatieklassen en differentiatie binnen klassenverband een belangrijke rol. Extra maatregelen zoals leerlingcoaches uit hogere jaren die brugklassers begeleiden en het niet zittenblijven helpen bij het voorkomen van een vroege selectie.

Zodra je besluit om met heterogene groepen te werken betekent dat dat er gedifferentieerd moet worden. Ook heeft het werken met heterogene groepen consequenties voor de inhoud en de leeractiviteiten van het onderwijs. Alle beschreven scholen geven een eigen invulling aan de afwijkende groepeeringsvorm en passen verschillende vormen van differentiatie toe. Daarnaast levert de keuze van de inhoud en de leeractiviteiten een bijdrage aan het voorkomen van vroegselectie. De Open Schoolgemeenschap Bijlmer werkt met het beproefde model van beginkring – werkfase – eindkring. Bij het Stedelijk Dalton College verwerken de leerlingen een deel van de inhoud zelf, alleen of met andere leerlingen, met of zonder begeleiding van de docent en op een zelf gekozen werkplek. De leerlingen van het Montessori College werken zelfstandig aan taken, die variëren in aanleg, leeftijd en leerstijl. Leerlingen van de Adriaan

Roland Holtschool maken zelf een periodeschrift (zelfgemaakt leerboek) en de docent maakt een proefwerk op basis van de periodeschriften.

Naast de hierboven genoemde keuzes hebben enkele scholen extra initiatieven ontwikkeld om vroegselectie te voorkomen. De Open Schoolgemeenschap Bijlmer kent huiswerkbegeleiding door Pabo-studenten. Ook biedt deze school na het tweede leerjaar een extra jaar aan voor vmbo-tl-leerlingen om door te kunnen stromen naar de havo (het voorbereidend havo-jaar). Het Stedelijk Dalton College heeft leerlingcoaches (leerlingen uit de tweede of derde klas) die brugklassers helpen en begeleiden.

Een nadere beschrijving: Open schoolgemeenschap Bijlmer, Amsterdam

Naam school	Open schoolgemeenschap Bijlmer (voormalige middenschool).
Korte beschrijving en vorm	Deze school heeft nog veel kenmerken van de middenschool behouden. Men werkt met heterogene groepen en differentiatie binnen klassenverband. Zij hebben een extra havo-jaar en extra huiswerkbegeleiding.
Visie	De naam van de school is kenmerkend: Open verwijst naar de ontmoeting van mensen met al hun verschillen. School drukt uit dat alle schooltypen samengaan in één school. Gemeenschap staat voor de sfeer van gezamenlijkheid en aan Bijlmer houden ze vast omdat ze er trots op zijn dat ze juist hier onze bijdrage aan eigentijds en vernieuwend onderwijs mogen leveren.
Doelen en doelgroep	Een brede schoolgemeenschap voor vwo, havo en vmbo.
Inhoud	Het vakkenpakket van de onderbouw aangevuld met de verworvenheden uit het middenschoolexperiment: mentortijd, projectonderwijs.
Kosten/toegankelijkheid	De school houdt de kosten zo laag mogelijk om de school voor alle leerlingen toegankelijk te houden. Onduidelijk hoe het extra havo-jaar wordt bekostigd.
Leeractiviteiten	<p>Beginkring: elke les begint met een kringgesprek. Tijdens dit kringgesprek is er aandacht voor de sfeer in de groep, de doelen van de les, extra uitleg en discussie over actuele onderwerpen.</p> <p>Werkfase: de leerlingen gaan met de individuele opdrachten aan de slag: alleen of in kleine groepen. De docent helpt de leerlingen en observeert.</p> <p>Eindkring: de docent en de leerlingen bespreken de opdrachten en vragen worden besproken. Ook wordt er alvast naar de volgende les gekeken: wat moet er gedaan worden?</p> <p><i>Huiswerkbegeleiding door Pabo-studenten: elke leerling kan dagelijks gebruik maken van de extra huiswerkbegeleiding. Veel leerlingen maken hiervan gebruik. Vooral voor leerlingen in de onderbouw betekende de huiswerkbegeleiding een opstroom in plaatsing voor havo in plaats van vmbo en plaatsing voor vwo in plaats van havo.</i></p>
Rol leraar	De docent is mentor van een klas en geeft aan deze klas ook de vak- en mentorlessen.
Materiaal	Combinatie van boeken, eigen gemaakt materiaal en digitaal materiaal. Alles wordt vanuit het budget voor 'gratis boeken' gefinancierd.
Groeperingsvorm	De school is opgebouwd uit zeven deelscholen: drie deelscholen onderbouw, twee deelscholen vmbo en een deelschool bovenbouw havo en vwo, elk met een eigen team docenten. Elke leerling heeft een vaste, vertrouwde plek in de mentorgroep. In de eerste twee jaren zijn de klassen breed heterogeen samengesteld: kinderen met een advies voor vmbo, havo en vwo zitten bij elkaar in de klas. Deze klas met kinderen met verschillende capaciteiten, aanleg en achtergrond blijft de eerste twee jaar bij elkaar en alle leerlingen krijgen dezelfde vakken aangeboden. Ook in de bovenbouw zitten de leerlingen in een vaste mentorgroep. De docenten differentiëren binnen klassenverband. Het basisschooladvies is het uitgangspunt voor de differentiatie.
Locatie	Modern en functioneel gebouw met theorielokalen, studiecetra, mediatheek, werkruimtes met computers.

Tijd	<p>Was in de middenschooltijd: lbo: 5 jaar, mavo 5 jaar, havo 6 jaar en vwo 6 jaar.</p> <p>Nu: vmbo 4 jaar, havo 5 of 6 jaar, vwo 6 jaar.</p> <p>De school biedt, afhankelijk van het aantal hiervoor geschikte leerlingen, na het tweede leerjaar een extra jaar aan: het voorbereidend havo-jaar. In dit jaar krijgen de leerlingen een breed aanbod van verschillende vakken. Zo bieden ze hen een extra kans voor het behalen van goede studieresultaten waarmee ze door kunnen stromen naar de havo.</p>
Toetsing	Elke leerling ontvangt verschillende rapporten op eigen niveau.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	De onderwijsinspectie gaf de school bij haar laatste bezoek een positieve beoordeling. Vooral voor leerlingen in de onderbouw betekende de huiswerkbegeleiding een opstroom in plaatsing voor havo in plaats van vmbo en plaatsing voor vwo in plaats van havo.
Bron	http://www.openschoolgemeenschapbijlmer.nl/index.php?hash=31d021896b8cdd35839190c871b77576&type=4&menuid=4 .

Algemene beschrijvingen

Naam school	Stedelijk Dalton College in Alkmaar.
Korte beschrijving en vorm	Het Stedelijk Dalton College is een openbare scholengemeenschap voor vwo, havo en vmbo, waar de leerlingen onder begeleiding zelfstandig werken aan gestructureerde taken. De school heeft een taalklas voor leerlingen met een anderstalige achtergrond.
Visie	De school erkent dat leerlingen van elkaar verschillen en men heeft aandacht voor de persoonlijke groei van de leerlingen.
Doelen en doelgroep	Vwo, havo en vmbo.
Inhoud	De leerlingen leren zelfontdekkend aan taken met een duidelijk leerdoel. De leerlingen bepalen zelf het tempo en welke middelen ze nodig hebben.
Kosten/toegankelijkheid	Zo laagdempelig mogelijk.
Leeractiviteiten	Alle leerlingen werken aan de basisstof. Dit doet de leerling alleen of samen met andere leerlingen, met of zonder hulp van de docent en op een zelf gekozen plek. Leerlingen uit de tweede en derde klas kunnen leerlingcoach worden. Zij volgen hiervoor een speciale training. De leerlingcoaches begeleiden een aantal leerlingen tijdens het eerste jaar.
Rol leraar	Elke klas heeft een mentor. De mentor heeft tot taak de leerlingen te begeleiden bij hun studie en bij hun sociale en persoonlijke ontwikkeling. Hij geeft tevens advies voor het te kiezen niveau van het volgende leerjaar.
Materiaal	Combinatie van schoolboeken en eigen gemaakt materiaal.
Groeperingsvorm	De tweejarige brugperiode bestaat uit vier verschillende niveaus: vwo/havo, havo/vmbo, vmbo-breed en vmbo-basis. Doelstelling van de tweejarige brugperiode is leerlingen zoveel mogelijk de gelegenheid te bieden door te stromen naar een zo hoog mogelijk niveau. Zittenblijven is in principe niet mogelijk. De meeste leerlingen zitten twee jaar lang in een klas met hetzelfde niveau en hebben twee jaar lang dezelfde mentor. Tijdens en aan het einde van het eerste en tweede leerjaar kunnen leerlingen doorstromen naar een hoger of lager niveau. Een uitzondering vormen de leerlingen van vmbo-basis. Zij kunnen aan het einde van het eerste leerjaar in principe niet meer 'opstromen' naar het niveau vmbo-breed.
Locatie	Een modern gebouw met een geïntegreerde sporthal, een mediatheek, een centrale hal, waarvan de inrichting door de leerlingen zelf is gekozen.
Tijd	In de dagindeling van een Daltonschool is ruimte voor leerlingen om volgens eigen inzichten bezig te zijn. Daltonschoolen organiseren die ruimte onder andere in een Daltonstrook in het rooster.
Toetsing	De leerlingen worden individueel en op eigen niveau beoordeeld op algemene vaardigheden (onder andere samenwerken) en per leergebied op een schaal van beginner tot expert.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Geen effecten bekend.
Bron	http://www.daltonalkmaar.nl/showpage.asp?stelID=1&ID=95

Naam school	Helen Parkhurst, Almere.
Korte beschrijving en vorm	De school biedt leerlingen ruimte voor eigen initiatieven, de leerlingen doen zelfstandig onderzoek en leren op verschillende manieren.
Visie	De school begeleidt de leerlingen zodat ze afhankelijk hun capaciteiten een diploma halen op vmbo-tl-, havo- of vwo-niveau om daarna te kunnen overstappen naar een vervolgopleiding.
Doelen en doelgroep	Vmbo-tl-, havo- en vwo.
Inhoud	De school wil, zonder de aandacht voor het welbevinden van de leerlingen te verwaarlozen, meer aandacht schenken aan de leerinhouden.
Kosten/toegankelijkheid	Zo laagdrempelig mogelijk.
Leeractiviteiten	De leerlingen krijgen aan het begin per periode leerlijnen voor ieder vak. Op basis van de leerlijnen maken de leerlingen een eigen planning. Tijdens lessen van 70 minuten krijgen de leerlingen voor de helft van de tijd instructie en de rest van de tijd wordt gebruikt om zelfstandig te werken. In een Dalton-uur bepalen de leerlingen zelf aan welk vak zij willen werken. In een Daltonweek werken de leerlingen in heterogene groepen aan verschillende projecten.
Rol leraar	De organisatie is opgebouwd rond pedagogische teams en niet rond vakinhoudelijke secties.
Materiaal	Boekenpakket via Iddink en zelf ontwikkeld materiaal voor bijvoorbeeld de Daltonweken.
Groeperingsvorm	Vanaf de brugklas kent men de volgende combinatieklassen: vwo bèta, havo/vwo, havo/tl.
Locatie	Dependance Villa Parkhurst als onderdeel van Helen Parkhurst.
Tijd	De lessen duren 70 minuten.
Toetsing	Na elke periode schrijven de leerlingen een reflectieverslag. Docenten en ouders lezen het verslag ook en voorzien het van commentaar. Daarnaast maakt de leerling toetsen op zijn eigen niveau.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	De percentages geslaagde examenkandidaten van 2008-2009: vwo 84%, havo 87% en tl 95%. Uit het overzicht van de inspectie valt op te maken dat op het Helen Parkhurst in Almere, afdeling havo, de kwaliteit van het onderwijs op alle onderdelen in orde is.
Bron	http://www.helenpark.nl/ .

Naam school	Montessori College, Nijmegen.
Korte beschrijving en vorm	Het Montessori College is één van de 15 scholen voor Voortgezet Montessori Onderwijs (VMO) in Nederland. Men probeert elke leerling een persoonlijke leerweg aan te bieden.
Visie	Het onderwijs richt zich op de totale ontwikkeling van de leerling en men houdt rekening met de verschillende ontwikkelingsfases waarin kinderen zich kunnen bevinden.
Doelen en doelgroep	Vmbo tot en met vwo.
Inhoud	Leerlingen krijgen voorafgaande aan een lesperiode, voor alle vakken een overzicht van de taken die in die periode gedaan moeten worden in een takenklapper. De stof is verdeeld in vier perioden.
Kosten/toegankelijkheid	Zo laagdrempelig mogelijk.
Leeractiviteiten	Lessen van 70 minuten met maximaal vier lessen per dag. Na het tweede lesuur hebben de leerlingen 40 minuten keuzewerktijd. En de leerlingen kunnen extra uitleg vragen, een toets inhalen en werken aan opdrachten. De leerlingen mogen zelf de docent uitzoeken. Tijdens de lessen werken de leerlingen zelfstandig.
Rol leraar	De docenten geven de leerlingen veel aandacht en beoordelen het werk van de leerlingen en geven feedback.
Materiaal	Een takenklapper.
Groeperingsvorm	Waar de aard van het leerproces het toelaat, werken de leerlingen in beperkt heterogene groepen naar aanleg, leeftijd en leerstijl. Tijdens de brugperiode werkt de school met verschillende combinatieklassen: vmbo b/k, vmbo t/k, h/t, h/v. Het doel van combinatieklassen is om leerlingen na de basisschool niet meteen op een bepaald niveau vast te zetten.
Locatie	Vier verschillende locaties.
Tijd	De school heeft een 70 minutenrooster. Dat doet men om rust te brengen in het leerproces. Elke dag is er ook 40 minuten keuzewerktijd (KWT). Dat is altijd na het tweede lesuur. Leerlingen bepalen zelf welke taak ze gaan uitvoeren.
Toetsing	In de loop van het eerste schooljaar krijgen ouders regelmatig en op verschillende manieren (rapport, oudergesprek, takenboekje) inzage in de vorderingen van hun kind. De normering en beoordeling zijn altijd gerelateerd aan het niveau waarop de leerling functioneert.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	Geen effecten bekend.
Bron	http://www.montessoricollege.nl/

Naam school	Adriaan Roland Holtschool in Bergen.
Korte beschrijving en vorm	Dit is een Vrije School waar onderwijs wordt gegeven aan leerlingen van 12 t/m 18/19 jaar en waar de leerlingen worden gestimuleerd om hun talenten optimaal te benutten.
Visie	De leerlingen moeten hun talenten optimaal ontplooiën. De school heeft veel aandacht voor de innerlijke ontwikkeling van de leerlingen.
Doelen en doelgroep	De Adriaan Roland Holtschool is een vrije school voor vmbo-tl (IVO), havo en vwo. Men hanteert geen speciale toelatingseisen.
Inhoud	Alle vakken van de onderbouw.
Kosten/toegankelijkheid	Zoals op vele scholen.
Leeractiviteiten	Tijdens de lessen maken de leerlingen aantekeningen, opgaven, tekeningen enzovoort en werken die (thuis) uit in hun periodeschriften. Een periodeschrift wordt uiteindelijk een zelfgemaakt leerboek. Aan het einde van de periode beoordeelt de leraar het werk van de leerlingen door middel van een proefwerk en aan de hand van hun periodeschriften.
Rol leraar	De school kiest voor vaste mentoren, die de leerlingen in de 7e en de 8e klas begeleiden en die bovendien enkele periodes van het periodeonderwijs en een deel van de vaklessen voor hun rekening nemen.
Materiaal	Methodes van verschillende uitgevers.
Groeperingsvorm	Aparte klassen voor vmbo-t, havo en vwo in klas één en twee. Bij het vak tuinbouw kunnen de leerlingen zelf kiezen en zo ontstaan heterogene klassen.
Locatie	De schoolgrootte is de laatste jaren toegenomen. De school heeft 470 leerlingen. Hierbij verliest men het streven niet uit het oog om een relatief kleine school te blijven, waar alle leerlingen zich veilig en geborgen voelen.
Tijd	Het weekrooster: 10 uur hoofdonderwijs (periodelessen) gedurende elke eerste twee lessen van de dag, 14 uur vaklessen, waaronder de talen en bewegingsonderwijs en 10 uur kunst- en handvaardigheidvakken, onder andere de khp-periodes. Samen 34 lessen.
Toetsing	Geen gegevens bekend.
Evaluatie/effecten succes/faalfactoren	De school heeft een faalangstreductietraining voor leerlingen uit de 8e klas
Bron	http://www.arhschool.nl/

